

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Diplomová práce

Bc. Vlasta Kynclová

Partyzánský odboj a vojenské výsadky ze Sovětského svazu na Žďársku a
Novoměstsku. Příspěvek k dějinám protinacistické rezistence na území
Protektorátu Čechy a Morava v letech 1944-1945

Partisan Resistance and Military Airdrops from the Soviet Union in Žďársko
and Novoměstsko. Contribution to the History of the Anti-Nazi Resistance in
Protectorate of Bohemia and Moravia in 1944-1945

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr. Jan Koura, Ph.D.

Na tomto místě v první řadě děkuji svému vedoucímu práce PhDr. Janovi Kourovi, Ph. D. za cenné rady, připomínky a za jeho důslednost v pomoci s definováním nového náhledu na danou problematiku. Dále můj velký dík patří historikovi Janu Vajskebrovi, který mi rovněž poskytl mnoho cenných rad a odkázal mě na další tolik potřebné materiály k vytvoření této práce. Za další materiály děkuji rovněž Petru Kaňákovi a regionálnímu historikovi z Vysočiny Ondřeji Červenému, bez jehož nezměrných znalostí a utříděného přehledu o druhé světové válce na Vysočině bych bezpochyby místy tápala. Můj dík patří také historikovi Vojtěchu Kynclovi, s nímž jsem rovněž práci konzultovala. V neposlední řadě také děkuji všem, kteří nepřestali věřit, že tato diplomová vznikne.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. srpna 2015

.....

Bc. Vlasta Kynclová

Abstrakt

Diplomová práce analyzuje partyzánské hnutí za druhé světové války v regionech Žďársko a Novoměstsko v letech 1944-1945. Věnuje se vymezení pojmu *partyzán* vzhledem k řešené problematice. Dále předkládá postoje nacistického Německa a Sovětského svazu k partyzánskému odboji a nastiňuje tento typ rezistence na východní frontě. Její nedílnou součástí je také zmapování vývoje odbojových organizací ve zkoumané oblasti. Dále klasifikuje partyzány i jejich celkovou činnost do jednotlivých kategorií.

Klíčová slova

Druhá světová válka, Protektorát Čechy a Morava, Žďársko, Novoměstsko, partyzánský odboj, partyzánské oddíly, Mistr Jan Hus, Jan Kozina, Kirov, Zarevo, Stas, Vpřed – Orel

Abstract

This theses analyzes the partisan movement during World War II in the regions of Žďársko a Novoměstsko in the years 1944–1945. It defines the concept of the „partisan“ with regard to the matter in question. It further outlines the positions of Nazi Germany and the Soviet Union on partisan resistance and comments on this type of resistance activity on the Eastern Front. Integral to this thesis is also a survey into the development of resistance organisations in the region of interest. Finally, it devides the partisans and their overall activities into different categories.

Keywords

The Second World War, Protectorate Bohemia and Moravia, Žďársko, Novoměstsko, Partisan Resistance, Partisans' Units, Master Jan Hus, Jan Kozina, Kirov, Zarevo, Stas, Vpřed – Orel

Obsah

1	Uvedení do problematiky.....	6
1.1	Úvod.....	6
1.2	Struktura práce.....	7
1.3	Použité prameny a literatura	8
1.4	Dosavadní výzkum v dané oblasti	10
2	Teoretické vymezení pojmu partyzán v kontextu partyzánského odboje za druhé světové války....	15
3	Sovětský svaz, partyzánský odboj, sovětský partyzán.....	23
3.1	Živelný partyzánský odboj a východní fronta.....	23
3.2	Organizace partyzánského hnutí v Sovětském svazu, příprava výsadek do Protektorátu Čechy a Morava	29
4	Odbojové organizace v regionech Žďársko a Novomětsko	32
4.1	Vývoj místních odbojových organizací	33
4.2	Zhodnocení odbojové činnosti a vzájemné spolupráce.....	38
5	Činnost sovětských výsadek ve zkoumané oblasti	41
5.1	Integrace místního obyvatelstva.....	41
5.2	Průzkumná a zpravodajská činnost.....	43
5.3	Diverzní akce	45
5.4	Politická činnost.....	46
5.5	Koordinace závěrečného povstání	48
6	Typologie partyzánů	51
6.1	Sovětští partyzáni (výsadekáři).....	51
6.2	Čeští partyzáni (výsadekáři)	51
6.3	Čeští partyzáni	53
6.4	Civilní partyzánské skupiny.....	53
6.5	Partyzáni posledních dní	54
7	Závěr	56
	Použité zdroje.....	61
	Prameny	61
	Literatura.....	63
	Přílohy.....	68
	Přehled výsadek ze Sovětského svazu ve zkoumaných regionech	68
	Přehled výsadek z Velké Británie ve zkoumaných regionech	71

1 Uvedení do problematiky

1.1 Úvod

Partyzánský odboj za druhé světové války, ač velké téma dějin rezistence největšího celosvětového konfliktu, zůstává dnes na okraji pozornosti českých historiků. Upozaděn se dostává do zapomnění, proto je nutné, vzhledem k jeho nemalému podílu na odboji v tehdejší Protektorátu Čechy a Morava, ho znovu otevřít. Tato diplomová práce, která se zabývá sovětskými výsadky v regionech Žďársko a Novoměstsko, si tedy klade za hlavní cíl vzniklou mezeru vyplnit – analyzovat a zhodnotit činnost sovětských výsadkářů ve zkoumaných oblastech.

Mnohaleté bádání regionálních dějin druhé světové války, zaměřené zejména na partyzánský odboj jsem v minulosti vykazala bakalářskou prací *Partyzánské hnutí na Svratecku v letech 1944–1945*.¹ První sepsaná studie předložila poměrně detailní popis aktivit jednotlivých sovětských výsadků, které v oblasti Českomoravské vrchoviny působily, v závěru pak líčila poslední válečné dny. Zájem o dané téma ve mně vzbudil před sedmi lety pamětník, plukovník Jan Velík, který se sám aktivně na partyzánském odbojovém hnutí v tomto regionu podílel. Zrovna tak nemalý podíl zaujetí na výzkumu této problematiky zapříčinil vztah k regionu, z něhož pocházím. Jelikož místní doposud na konec války a zrovna tak na aktivní zapojení se sovětských výsadkářů do koordinace závěrečného povstání nezapomněli, vyvstala tímto pro mne otázka, zdali jde o tak bezvýznamné počiny nebo se současní historici pouze od tohoto tématu záměrně odvracejí. Dále jsem usoudila, že daným tématem je nutné se zabývat právě proto, aby v budoucnu bylo možné posoudit komplexně odbojovou činnost za druhé světové války ve zkoumaných regionech, potažmo v celém Protektorátu Čechy a Morava. Regiony Žďársko a Novoměstsko se staly předmětem bádání také proto, že právě tyto oblasti zaznamenaly nebývalou koncentraci nejrůznějších místních i celonárodních odbojových organizací a také výsadků z Velké Británie i Sovětského svazu.

Výsledky předchozí práce ukázaly, že byť bylo partyzánské hnutí v posledních letech upozadováno, fakticky je třeba se jím z vědeckého hlediska nadále zabývat, pokusit se přinést celkové výsledky a hlubší chápání tohoto typu rezistence. Bakalářská práce ovšem postrádala tvůrčí výklad a celkovou analýzu partyzánského hnutí ve zkoumaném regionu. Tyto nedostatky se diplomová práce pokusí překonat. Jakkoliv by se mohlo jevit

¹ KYNCLOVÁ, Vlasta, *Partyzánský odboj na Svratecku v letech 1944–1945*, Bakalářská práce, Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2012, 97 stran.

smysluplné pomocí deskriptivní metody znázornit v monografiích a jiných publikacích partyzánský odboj, v tomto konkrétním případě výsadky ze sovětského svazu na Vysočině a zrovna tak tento přístup může pro mnohé historiky zůstat jedinou schůdnou cestou, jak k partyzánskému odboji přistupovat, předložená diplomová práce přistoupí k tématu jiným způsobem. Nepřevládá v ní totiž popisná metoda, jež historický materiál pouze rozřazuje, třídí a následně popisuje slovy.

Komplexní tvůrčí výklad diplomové práce musí obstát jakožto výpovědní celek navázaný na širší souvislosti. Je třeba se zaměřit na vymezení základních pojmů, s nimiž bude pracováno. Dále pak se nutně musí otevřít náhledu zvenčí. Užití literatury regionálního drobného pohledu se jeví jako nedostačující, a musí být tedy použita i díla autorů zahraničních, jejich názorů na dané téma, jim více či méně vzdálené. Přestože hlavním tématem samozřejmě zůstávají výsadky ze Sovětského svazu v dané oblasti, je třeba také náhledu, který může vnést nové světlo v hodnocení celkové nápomoci Československému odboji v této oblasti. Na základě studia archivních pramenů a sekundární literatury umožní představit odbojovou činnost místních organizací, které samy nesou prvky různorodosti ať už v souvislosti s jejich vznikem, aktivitami, organizovaností a v neposlední řadě také návazností na zahraniční odboj. Není pochyb o tom, že cesta badání partyzánského odboje za druhé světové války se historikům této doby teprve otevírá.

1.2 Struktura práce

Práce je strukturována do pěti kapitol, přičemž je v ní kladen velký důraz na jejich logickou souvislost, aby práce tvořila jeden celek a nikoli pouhý agregát složený z disparátních a vzájemně nesouvisejících částí. Nejprve je proto v první kapitole definován pojem partyzán. Bude vycházet z původního významu slova a dále vysleduje jeho pojetí v různých dějinných epochách. Vymezí sovětského *partyzána* ve zkoumaných oblastech v kontextu druhé světové války.

Následující kapitola podává rámcový obraz východní fronty, tedy prostředí, z něhož sovětské výsadkáře vzešli. Zaměří se na vnímání partyzánského odboje jakožto rezistenční složky z pohledu sovětské i německé strany. Kapitola vykreslí postoje k problematice partyzánského odboje v průběhu druhé světové války a představí partyzánské hnutí jako dílčí formu vedení války, proti níž nepřítel nutně musí nastavit jistá opatření. Druhá pasáž kapitoly se krátce věnuje organizovanému partyzánskému hnutí v Sovětském svazu, z něhož později vzešli po důkladných přípravách sovětské výsadkáře, tedy hlavní aktéři předložené diplomové práce.

Třetí kapitola mapuje činnost odbojových organizací ve zkoumané oblasti, jejich vznik a spolupráci. Dopomůže vykreslit prostředí, do něhož sovětští výsadkáři přišli. Čtvrtá kapitola analyzuje celkovou činnost sovětských výsadků ve zkoumaných regionech. Žďársko a Novoměstsko se staly operačním polem pro výsadky Zarevo, Jan Kozina, Mistr Jan Hus, Kirov a Vpřed – Orel, jehož předvojem byl paradesant Stas. Na základě poznatků o jednotlivých partyzánských skupinách dále klasifikuji jejich veškeré aktivity, což je zásadní pro možnost celkového zhodnocení partyzánského hnutí nejen ve zkoumaných oblastech

Jelikož se pod partyzánským hnutím v Československu neskrývají pouze výsadkáři ze Sovětského svazu, je třeba v poslední kapitole vymezit, na koho dalšího se označení partyzán v rámci druhé světové války a ještě po jejím skončení vztahovalo. Závěrečný oddíl práce vymezuje jednotlivé kategorie partyzánů. Na základě výzkumu problematiky partyzánského hnutí ve zkoumané lokalitě vzejde v této kapitole jeden z dalších cílů – typologie partyzána. Tato kapitola předloží celkové výsledky vzešlé jednak z teoretického vymezení a také z analýzy činností partyzánů. Rozlišení je třeba zejména proto, aby se pojem partyzán nevyužíval paušálně pro civilistu, který pomáhal odboji v posledních dnech války stejně tak jako pro sovětského či českého partyzána. U jednotlivých kategorií budou uvedena rozlišovací specifika.

1.3 Použité prameny a literatura

Pro vymezení pojmu partyzán se stěžejním výchozím dílem stala kniha *Teorie partyzána*, v níž autor Carl Schmitt definuje znaky partyzána a věnuje se zde partyzánským odbojům, které zaznamenalo dvacáté století. Dále jsem použila pro původní vymezení slova latinské a etymologické slovníky, a to *Latinsko-český slovník* z roku 1980², také pak *Česko-latinský slovník*³ vydaný roku 1992. K teoretickému rozboru pojetí partyzána a partyzánského odboje za druhé světové války dopomohla rovněž díla: *Partisan, ein Beitrag zur politischen Anthropologie*⁴ a *Irreguläre Kriegführung im Zeitwandel, z Krieg aus dem dunkel (20 Jahre kommunistische guerillakämpfe in aller welt)*.⁵

K nastínění východní fronty a situace mezi nepřátelými stranami se relevantními zdroji pro obraz války na východní frontě staly knihy *Za obzor totalitarismu*⁶ a *2. světová*

² PRAŽÁK, Josef, NOVOTNÝ, František. *Latinsko-český slovník*, Praha 1980.

³ QUITT, Zdeněk, KUCHARSKÝ, Pavel, *Česko-latinský slovník*, Praha 1992.

⁴ SCHROERS, R. *Partisan, ein Beitrag zur politischen Anthropologie*, Kolín 1961.

⁵ KUTGER, Joseph, *Irreguläre Kriegführung im Zeitwandel*, in: *Krieg aus dem dunkel (20 Jahre kommunistische guerillakämpfe in aller welt)*, Kolín nad Rýnem 1962.

⁶ FITZPATRICKOVÁ, Sheila, GEYER, Michael, *Za obzor totalitarismu*, Praha 2012.

válka na východní frontě,⁷ která poskytuje ve své přílohové části i řadu důležitých dokumentů. Příznačný název knihy o válce na východní frontě užil ve své knize *Absolutní válka* Chris Bellamy.⁸ Další dostupné publikace o střetu wehrmachtu s německými vojáky podávají knihy *Souboj Titánů. Jak rudá armáda zastavila Hitlera*⁹ a *Rusové ve válce 1941–1945*.¹⁰ Extrémy války na východní frontě jsou líčeny v knize Timothy Snydera *Krvavé země*.¹¹ Snyder se ve své práci odvážně chopil zpracování nacistického i sovětského režimu s důrazem na veškeré hrůzy, které mají oba režimy na svědomí. Snyder líčí východní frontu stejně tak jako vše ostatní velmi naturalisticky. Další zásadní publikací je kniha *GESTAPO za druhé světové války*,¹² která dopomáhá v náhledu na partyzánský odboj na východní frontě z německé strany.

Ještě více autentického německého postoje k civilnímu obyvatelstvu i k partyzánskému odboji v Sovětském svazu přináší publikace *Vojáci*,¹³ poskládaná v podstatě pouze z odposlechů zajatých německých vojáků, které autor obohacuje svými poznámkami a vysvětlivkami. Organizování výsadku, jejich výcvik a přípravy pro partyzánskou válku výborně popisuje Jiří Šolc ve své knize *Za frontou na východě*.¹⁴

Vývoj odbojových organizací za druhé světové války ve zkoumaných regionech byl zpracován na základě užití archivních pramenů i odborné literatury. Velice cenné materiály poskytl Archiv Horáckého muzea v Novém Městě na Moravě.¹⁵ Muzeum nabízí poměrně velké množství dokumentů o odbojových organizacích Rada tří, Obrana národa, ale také i o západních desantech. Další cenné prameny poskytlo regionální muzeum v Bystřici nad Pernštejnem. Výběr zajímavých a dosud nezpracovaných dokumentů k Radě tří jsem získala od historika Ondřeje Červeného, který mi mimo jiné poskytl nevydané rukopisy člena výsadku Calcium Karla Niemczyka.¹⁶ Výborným dílem o odbojové organizaci Rada tří a Obrana národa je diplomová práce Aleše Kříže *Úloha novoměstského obchodníka Eduarda Sošky v protinacistickém odboji*.¹⁷

⁷ BAKER, Lee, *2. světová válka na východní frontě*, Praha 2012.

⁸ BELLAMY, Chris, *Absolutní válka. Sovětský svaz za druhé světové války*, Praha 2011.

⁹ GLANTZ, David, M., HOUSE, Johnatan M. *Souboj Titánů. Jak Rudá armáda porazila Hitlera*, Brno 2005.

¹⁰ OVERY, Richard, *Rusové ve válce 1941-1945*, Praha – Plzeň 2004.

¹¹ SNYDER, Timothy, *Krvavé země*, Praha 2013.

¹² PAUL, Gerhard, MALLMANN, Klaus – Michael, *GESTAPO za druhé světové války*, Praha 2010.

¹³ WELZER, Harald, NEITZEL, Sönke, VOJÁCI, *Protokoly o boji, zabíjení a umírání*, Praha 2014.

¹⁴ ŠOLC, Jiří, *Za frontou na východě*, Cheb 2003.

¹⁵ AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty.

¹⁶ ŘÍHA, Zdeněk, Karel Niemczyk – Přítel stínů, Nevydaný opravený rukopis ze vzpomínek Karla Niemczyka.

¹⁷ KRÍŽ, Aleš, *Úloha novoměstského obchodníka Eduarda Sošky v protinacistickém odboji*, Diplomová práce, Katedra historie Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2004.

K výzkumu partyzánských oddílů jsem užila pramenů regionálních i státních archivů, přičemž v případě těch regionálních se nejvíce cenné ukázaly materiály z Archivu města Svratky. Zde se zachovaly písemné výpovědi, vzpomínky na odboj nejen místních, ale i obyvatel z širšího okolí. Podrobně popisují průběh spolupráce zejména s oddílem Vpřed – Orel, který na Svratecku působil. Výborným příspěvkem k náhledu na spolupráci s oddílem Mistr Jan Hus se staly vzpomínky hajného Adolfa Hamana a také Josefa Uhra. Ti oba se výrazně v partyzánském odboji angažovali, a proto prostudování jejich vzpomínek považuji za relevantní. Dále jsem našla mnoho cenných dokumentů v soukromém archivu bývalého přímého účastníka partyzánského odboje, plukovníka Jana Velíka. Bezvýhradně nejzásadnějším dokumentem, který mapuje celkovou odbojovou činnost obcí za druhé světové války ve zkoumaných regionech, jsou nevydané rukopisy aktivních účastníků rezistence nesoucí název *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou*.¹⁸

Z vojenského historického archivu jsem prostudovala fond 308 a fond PJ 138b, materiály k oddílům Mistr Jan Hus, Jan Kozina, Zarevo, Vpřed Orel a Stas. Dokumentaci o oddílech Mistr Jan Hus a Jan Kozina jsem prostudovala také v Archivu bezpečnostních složek na Struze. K vytvoření celkové analýzy partyzánského hnutí bylo třeba získat i dokumentaci nacistického bezpečnostního aparátu, jež poskytl Národní archiv, fond Úřad říšského protektora. Zde jsem prostudovala denní hlášení nacistického bezpečnostního aparátu takzvané Morgenmeldungen z let 1944–1945.¹⁹

1.4 Dosavadní výzkum v dané oblasti

Nutno podotknout hned na začátku, že dostupných zdrojů, ať už se jedná o odborné publikace či beletrii, která romantizuje kategorii partyzánského odboje v Československu, je poměrně mnoho. K posouzení jednotlivých studií je třeba si osvojit kritický pohled. Jednodušší a více konkrétní, nikoliv ale schůdnější cestou by bylo na tomto místě jmenovat jednotlivé publikace, jež přispěly ke vzniku předložené diplomové práce a hodnotit jejich přínos pro dané téma v rámci historiografie a chápání dějin vůbec. Zásadní je ihned z kraje vymezit základní dělení všech použitých materiálů. Jednotlivé publikace mě vedou k závěru, že před a zejména po pomyslném mezním roce 1989 se cesty profesionálních i amatérských historiků, zabývajících se partyzánským odbojem, rozdělují třemi směry.

První z nich nese všechny nejružnější atributy oslavování sovětských bojovníků na území Protektorátu Čechy a Morava v době druhé světové války, vyzdvihuje jejich pomoc

¹⁸ VELÍK, Jan, SKLENÁŘ, Jan, *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou v letech 1939–1945*, 1988.

¹⁹ Národní archiv, fond Úřad říšského protektora, karton 83, Hlášení velitele pořádkové policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě.

při osvobození a zejména pak v závěru války při květnovém povstání. Vehementně prosazuje a vyvyšuje činnost partyzánů, jejich organizovanost a dnes ubírané zásluhy tomuto druhu odboje autoři silně kritizují. Některé z těchto prací lze bez okolků snadno klasifikovat jako oslavná díla partyzánského odboje. Takovéto knihy nejsou ale pouze zbytkovým artefaktem předrevoluční doby, je možné, a vlastně ani ne příliš obtížné, se s obdobnými publikacemi, které vyšly během posledních pětadvaceti let, setkat i dnes. Autoři těchto knih se svým bádáním mnohdy omezují pouze na přepisování starších publikací, do nichž zapojují textově stylistické úpravy, aby kniha byla napsána i pro širší veřejnost, které jsou určeny. Jako vzorový příklad oslavné literatury předlistopadové éry lze uvést knihu Františka Topka *Lidé stateční a ti druzí*.²⁰ Autor zde idylicky líčí odboj sovětských partyzánů v oblasti Vysočiny, zejména Žďárských vrchů. Až pohádkové bájení o hrdinných bojovnících, kteří do Protektorátu spadli z nebe a zachraňují český lid od útlaču nacismu, snadno nechává čtenáře strhnout v silnou náklonnost tomuto druhu odboje. Topkek v rámci své beletrie pracuje s reálnými daty, jmény i událostmi. Sovětské partyzány a jejich pomoc československému odboji heroicky vyzdvihuje a tímto slepě jednostranným přístupem celou publikaci sám okrádá o její věrohodnost. Obdobným nebeletristickým dílem k Topkově epopeji si stojí kniha Vojtěcha Žampacha *Partyzánské portréty*.²¹

Směr druhý, u něhož jediného je možné rok 1989 použít jako dělicí mezník, je literatura věnována problematice partyzánského odboje, která byla sepsána nejčastěji v raných devadesátých letech. Ani zde se ale čtenář nepotýká se hodnotnými studiemi. Autoři takovýchto publikací představují nejčastěji historiky – amatéry. Tato druhá cesta se vydala směrem k celkovému zavrnutí a zapomenutí sovětských výsadků. Ne výjimečně se lze setkat se zesměšněním veškerých aktivit, vyzdvihováním všeho negativního. Autoři takto úpěnlivě působí na čtenáře v jeho ujištění se, že dané informace byly čerpány z archiválií a jsou tedy *pravdivé* a že teprve po pádu komunistického režimu se ukazuje pravá tvář partyzánů ze Sovětského svazu.

I tato cesta se mi jeví jako slepá, neproduktivní a v posledku, regresivní. Pokud se totiž historikové porevoluční doby postavili k otázce partyzánského odboje v Československu s cílem hledat na sovětských výsadcích pouze a jenom to negativní, pak jen recyklují tutéž chybu, již se dopustili jimi kritizovaní historikové minulého režimu, kteří psali pod přísnou ideologickou taktovkou. Exemplum této řady představují knihy

²⁰ TOPEK, František, *Lidé stateční a ti druzí*, Ostrava 1961.

²¹ ŽAMPACH, Vojtěch, *Partyzánské portréty*, Brno 1980.

Hynka Jurmana.²² V dílech Jurmanových a jemu obdobných se v převrácené podobě opakuje chyba, vůči níž se vymezují, neboť se distancují po způsobu abstraktní negace, jež ze své definice zůstává závislá na tom, co neguje. Pokud se této chyby historik nevyvaruje, myšlenkově zůstává uvězněn právě v těch ideologických šablonách, které chtěl překonat a jejichž překonání vidím jako jeden ze základních předpokladů kvalitní historické práce. A co hůř, tuto tendenčnost historikova myšlení v dnešní době nelze – jako to bylo možné u revolučních autorů – omluvit povahou této doby, když je chápána jako svobodná a deideologizovaná.

Směr třetí, který stejně jako první ze jmenovaných nepředpokládá mezník rok 1989, zůstává proto dodnes tím nejschůdnějším pro rozvoj dalšího výzkumu na základě sekundární literatury. Historici se při své tvorbě ubírali cestou *ad fontes* a prováděli ihned v začátku psaní své práce důkladnou kritiku pramenů. Do současnosti vzniklo nemalé množství prací, které svým obsahem čtenáři předkládají podrobnou interpretaci partyzánského odboje v českých zemích za druhé světové války. Mezi skvosty tohoto směru bezpochyby patří dosud nepřekonaná „bible“ partyzánského odboje kniha *Partyzáni v Československu*.²³ Zajisté i s ohledem na dobu vzniku lze tuto knihu hodnotit jako velice přínosný výstup mnohaletého bádání archivních i jiných pramenů. Stejným případem jsou všechny publikace historika Zdeňka Jelínka.²⁴ Tento třetí směr jako jediný z výše jmenovaných lze z vědeckého hlediska považovat za relevantní, neboť umožňuje pokrok v dalším zpracování a výzkumu daného tématu. Dává za vznik takovým dílům, jakým je kniha Ondřeje Červeného *Osvobození Žďárska*.²⁵ Tato publikace je názorným příkladem překonání negativního i pozitivního postoje k partyzánskému odboji v Československu. Autor pracuje s partyzánským odbojem jako s nezanedbatelnou složkou rezistence na Vysočině, nikterak partyzány od odboje neseparuje ani je zvlášť nehodnotí. Další přesah je možné vidět například v disertační práci Vladimíra Černého *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944–1945*,²⁶ jak už název napovídá, jedná se o dílo, které nabízí čtenáři pohled na partyzánský odboj z druhé strany.

²² JURMAN, Hynek, *Jak to bylo s partyzány*. Brno 1998. (kniha byla vydána pod pseudonymem Bořivoj Nebojsa, pozn. autora).

²³ GEBHART, Jan, ŠIMOVČEK, Ján, *Partyzáni v Československu 1941–1945*, Praha 1984.

²⁴ JELÍNEK, Zdeněk, *Operace Silver A*, Praha 1984, JELÍNEK, Z., *Leškovice: z historie partyzánské brigády Mistra Jana Husa*, Havlíčkův Brod 1994, JELÍNEK, Z., *Noční výsadek: z historie partyzánského oddílu Miroslav Tyrš*, České Budějovice 1986, JELÍNEK, Z., *Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo*, Kolín 1988.

²⁵ ČERVENÝ, Ondřej, *Osvobození Žďárska*, Brno 2014.

²⁶ ČERNÝ, Václav, *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944–1945*, Brno 2006, Disertační práce, Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Přestože se poslední ze jmenovaných směrů vystříhává ideologických šablon a jeví tedy známky dalšího možného postupu v historickém bádání, nese i tato vývojová větev svá omezení. V tuto chvíli je docela jistě současnou generací historiků překonán odpor i nekritické zalíbení k dané problematice a tím pádem se jim tímto otevírá cesta nevidět pouze černobíle, ale to nic nemění na věci, že sice umožňuje předkládat poctivá řemeslná díla, která budou sice vynikat skvosty svou deskripcí a podrobnostmi jí zmíněnými, ale dozajista neumožní čtenáři pochopení širší souvislosti dávající nadhled a tedy i vhled do dané problematiky. To není možné na základě výčtu aktivit jednotlivých oddílů, souhrnných spisů jmen partyzánů a jejich pomahačů a jiných mikroskopických analýz. V těchto pracích provázanost konkrétního s obecným buď chybí úplně, anebo je pouze jejich okrajovou součástí, nikdy ale součástí nedílnou. Některé práce pak v důsledku toho vytvářejí vakuum, neboť se nepokouší dané téma zprostředkovat a vidět z hlediska vyšších celků a souvislostí. Na nabízející se otázku, co to je mít vědomí souvislostí, výstižně odpověděl Vladislav Vančura:

„Kdybych měl odpovědět na otázku co je důležité a co má být na počátku práce zdůrazněno, řekl bych: vědomí souvislostí. Vědomí kladných i záporných vztahů, vědomí souběžných akcí, vědomí tradice a pohled, který dovede obsáhnouti široký obzor. Odbornictví znamená pracovní metodu, znamená řadu, v níž má býti uskutečněn určitý tvar, ale vlastní smysl díla a úběžník tvorby leží v organizační jednotě, v poslání skloniti všechny pracovní řady a všechny hodnoty k potřebám života. Jen práce, která má podobné perspektivy, jen ta práce, jež si je vědoma závislosti na jiných řadách a zároveň s nimi sleduje tento cíl, jen ta práce má obecnou platnost a může být včleněna v soudobý pohyb. Věci kultury, vzdělanosti a umění nelze oddělit od věcí života, svobody a dělnictví.“²⁷

Zasadit téma do širších souvislostí předpokládá subjektivní výkon historika, čehož se mnohdy historik zdráhá, pokud je předmět výzkumu polemický; a takovým předmětem partyzánský odboj bezesporu je. Hlavně proto zůstává poslední desetiletí nezajímavý pro zpracování či nehodno zájmu historiků. Možná právě kvůli obavám, jak se k němu stavět. Tezi lze například snadno osvětlit porovnáním s popularitou *československých letců za druhé světové války*. U takových témat se polemizace eliminuje, protože se do širších souvislostí zasadí jakoby sami a bez pozorovatelné subjektivní intervence historika. Neoprávněné obavy z uchopení tématu či volby přístupu historiografii partyzánského odboje téměř zcela umrtvily.

²⁷ VANČURA, Vladislav, *Vědomí souvislostí*, Praha 1958, úvodní slovo.

V rámci třetího směru výzkumu partyzánského odboje vzniklo mnoho publikací, u nichž vyvstávají nesrovnalosti z důvodu užití různých pramenů. Z tohoto pak logicky vychází, že je nejprve třeba zjistit, jaké prameny mají tu správnou výpovědní hodnotu a kterých je třeba k napsání práce užít. Jsou těmi vhodnějšími prameny kroniky přímo z daného regionu, nebo archiválie, jež převzaly vyšší instance v hierarchii archivů daného státu nebo snad států okolních, jichž se daná problematika rovněž týká?

Avšak, jak již bylo shora naznačeno, na základě snahy se vyvarovat ve jménu vědeckosti formující subjektivní intervence lze říci, že autory naposled zmíněného směru pohltit obsah. Přílišná zahleděnost do obsahu jako takového zapříčinila zapomenutí na formu, bez které obsah nijak nevyznívá, respektive působí na čtenáře obdobně jako telefonní seznam, snad jen s tím rozdílem, že formou zde není abecední pořadí, ale to, jak sukcesivně plynul čas a jak jedna událost střídala druhou. Tak vzniklo mnoho drobnohledných prací, které zůstávají uzavřeny v regionálních muzeích a místních knihovnách.

Předložená diplomová práce si klade za cíl přistoupit k danému tématu zvoleným vlastním „čtvrtým“ směrem, v němž se pokusí vyvarovat nedostatků ostatních výše definovaných přístupů. Jako své východisko vidí nedostatek třetího směru, který staví na předpokladu, že historikova reflexe teprve přistupuje k analyzovanému obsahu a je tedy vůči němu něčím vnějším. Na tomto základě, že reflexe je cosi vnějšího pak (přinejmenším implicitně) kritizuje první dva směry. Ty totiž svou ideologickou reflexí historický obsah zabarvují. Ale tuto kritiku považuji za nedostatečnou, jelikož historický obsah je ze své povahy vždy zabarvený a nic takového jako čirá objektivita, k níž se snaží třetí směr přiblížit, neexistuje. Jelikož je historie vždy už nějak zpřítomněná, pak teprve ta je tím, k čemu historik přistupuje, neboť k žádné jiné nemá epistemický přístup.

Proto se tato diplomová práce nesnaží vymezovat vůči ideologickým přístupům, spíše je ignoruje jako dobově podmíněné a jako přístupy, které sice ukázaly jistý aspekt partyzánského odboje, ale tuto svou perspektivu vyčerpaly a tu není proto důvod dále prohlubovat. Máme-li předestřít čtvrtý směr, pak je to jeho záměr podat o tématu partyzánského odboje tvůrčí výklad, který v sobě spojuje jak posouzení, tak pochopení dané problematiky na základě jejího navázání na širší souvislosti.

2 Teoretické vymezení pojmu partyzán v kontextu partyzánského odboje za druhé světové války

Již roku 1813 přikázal francouzský císař Napoleon Bonaparte generálu Lefěvrovi: „S partyzány musíte bojovat jako partyzán.“²⁸ Partyzánské útoky, úprky, boje, bitvy i války lemují s menšími intermezzy celá staletí a je poměrně snadné pozorovat tento druh boje dodnes. Pojem gerilová válka se rozmohl právě při dobývání Španělska Napoleonem. Poražená španělská armáda se po roce 1808 rozdělila do malých nezávisle na sobě operujících skupin, které byly nově organizovány. Ze španělského slova *guerra*, tedy válka vzniklo v této době slovo *guerrilla*, neboli partyzánská válka.²⁹

Vysvětlení pojetí partyzánského odboje a samotného slova partyzán, zejména jeho teoretický a etymologický náhled volají, nejen v rámci této práce, po aktualizaci. V začátku je nutné definovat, o jakém druhu rezistence zde bude hovořeno. Jaké jsou základní charakteristické rysy partyzánů a partyzánských bojů za druhé světové války v tehdejším Protektorátu Čechy a Morava. K dopátrání se správného vymezení pojmu slova může dopomoci etymologický slovník, v němž je o slovu partyzán psáno, že ve svém původním významu je partyzán členem bojové organizace působící na území obsazeném nepřítelem. Po druhé světové válce se význam slova pozměnil, partyzán je od druhé světové války považován za člena malého, samostatně působícího vojenského oddílu, v původním významu *přívrženec, straník* z italského slova *partigiano*.³⁰ Původní slovo, z něhož dnešní pojem *partyzán* vznikl, pochází z latinského slova *pars, sg – tis, pl*, nesoucí význam část.³¹ Politická strana z lat. *partes*.³²

Významný politicko-právní myslitel 20. století Carl Schmitt³³ se podrobně zabýval studií partyzánského odboje v 60. letech a pokusil se jako jeden z ne mnoha nalézt ve své publikaci *Teorie partyzána*³⁴ definici pojmu *partyzán*. Schmitt klasifikoval partyzána

²⁸ KITTLER, W. *Enlightened War: German Theories and Cultures of Warfare from Frederick the Great to Clausewitz*, NEW YORK 2011, s. 290.

²⁹ KUTGER, J., *Irreguläre Kriegführung im Zeitwandel – Krieg aus dem dunkel (20 Jahre kommunistische guerillakämpfe in aller welt)*, Kolín nad Rýnem 1962, s. 79 – 80.

³⁰ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*, Praha 2004, s. 450.

³¹ PRAŽÁK, J., NOVOTNÝ, F. *Latinsko-český slovník...*, s. 197 – 198.

³² QUITT, Z., KUCHARSKÝ, P. *Česko-latinský slovník...*, Praha 1992, s. 646.

³³ Carl Schmitt (1888–1985) byl politický a právní myslitel 20. století. Kontroverzní postava jedněmi zmiňována jako „korunní právník třetí říše“, pro druhé se stal Schmitt klasikem politického myšlení srovnatelným s Machiavellim či Hobbesem. V době Výmarské republiky patřil k zásadním kritikům parlamentní demokracie a také k zastáncům decisionismu a k teoretikům novověkého suverénního státu. Ve svém myšlení, jež má kořeny v katolické víře, se zaměřil na otázku moci, násilí či nastolení práva. Jasně a rétoricky brilantně formuloval pojmy jako výjimečný stav, diktatura, suverenita, ale také politická teologie, legalita a legitimita či přítel a nepřítel.

³⁴ Kniha *Teorie partyzána* byla vydána poprvé v roce 1963, v České republice vyšla v roce 2008 v nakladatelství OIKOYMENH. Pojem slova *partyzán* je zde rozpracováván zejména z pohledu právního.

čtyřmi kritérii: neregulérnost, vystupňovaná mobilita, intenzita politické angažovanosti a telurický charakter – tedy vztahující se k zemi. Neregulérní bojovník je ovšem Schmittem definován i jako vyslanec regulérní síly – vlády, státního zřízení. Partyzánem míní tedy také bojovníka v týlu fronty.

O výsadcích ze Sovětského svazu v Československu je historiky hovořeno jako o partyzánském odboji za druhé světové války. Tradiční dělení odboje, po desítky let bigotně popisovaného v učebnicích dějepisu i v podrobných odborných monografiích, ale ve svém dělení nepředpokládá hlubší teoretický rozbor pojmu *partyzán*. Pravdou zůstává fakt, že mnohé partyzánské boje – odboje, které byly v průběhu 20. století nazývány boji partyzánskými by možná jen pouze z části vyhovovaly pojetí Schmittova partyzána. Míněný ilegální – partyzánský odboj semílá ve své různorodosti průběh 20. století, čehož je důsledkem, že vymezení jednotných definitorních znaků partyzánského odboje je nelehký úkol. Partyzán se předešlá staletí klasifikoval pouze svou odlišností od loupeživých band, které se v důsledku bezútěšných podmínek ve své životní situaci stali nahodilou revoltou proti stávajícímu režimu. Svržení daného režimu a přípravy revolucí či povstání nebyly ani zdaleka hlavními cíli těchto zbojníků. Z toho plyne jasná odlišnost, partyzán totiž nevzdoroval stávající vládě či útlaku zvnějšku jenom z důvodu svého vlastního obohacení na úkor státního zřízení a na úkor druhých. Dnes ale nelze hovořit o tomto bojovníkovi stejně tak jednoznačně jako se o partyzánovi hovořilo v dřívější době. Až do druhé světové války býval totiž tento druh bojovníka – muže, zástupce země, občana, vnímán jako prostředník vzývaný momentální revoluční vládou k obrannému boji proti uchvatiteli. Chápáno autorem proti uchvatiteli z vnějšku, tedy vnějšímu nepříteli.

S jistotou lze prohlásit, že sovětsští partyzáni v Československu vyhovují třem ze čtyř Schmittových definitorních znaků partyzána. Jeden z nich mne totiž uvádí do pochybností, a to telurický charakter. Toho se jim dozajista nedostává vzhledem k faktu vysazení těchto bojovníků do cizí země. Logicky vzato totiž tím pádem nemají původní „autentický“ vztah k zemi, o patriotismu tím pádem ani nemluvě, ale spíše se tedy vztahují k zemi z pragmatického hlediska. V příkladu nacistickým Německem okupovaného Československa to byl ale vztah k tehdejší strategicky významné zemi, geograficky velmi zásadně umístěné. Tento pragmatický až instrumentální zřetel partyzán telurického

Kniha nabízí poměrně nevídaný pohled na partyzánské odboje v průřezu dějin a také dostačující množství idejí na vysvětlení tohoto výrazu z právního hlediska a může tedy býti poměrně nápomocna při hledání a vysvětlení pojmu pro jiné obory. Čtenář by ale měl bezpochyby vzít v potaz fakt, že Schmitt knihu napsal před více než padesáti lety a je tím pádem nutné k ní přistupovat jako k vodítku, ale nikoliv jako k návodu, z něhož lze vycházet a znovu pojem definovat, což znamená prozkoumat, do jaké míry jeho definice partyzána obstála pod tíhou času.

charakteru nemá. Proto tedy je nutno „netelurický“ vztah k zemi třeba vidět a vysvětlovat na pozadí komunistické ideologie, tehdy vládnoucí v Sovětském svazu. Ačkoliv se s ní zacházelo dosti účelově, je ji přesto v tomto ohledu nutné vidět jako sílu působící na politiku Sovětského svazu. Z hlediska komunistické ideologie totiž pozbývá telurický charakter na významu, neboť komunistický partyzán nebojuje v poslední instanci proti tomu či onomu utlačovateli, ale proti anonymní moci kapitálu, jež nabývá na různých místech světa jiné podoby. Proto boj proti utlačovateli na cizí půdě mimo svou vlast není pro komunistického partyzána tak odcizený, neboť slovy Manifestu komunistické strany: „Komunistům se dále vytýká, že prý chtějí odstranit vlast a národnost. Dělníci nemají vlast... S protikladem tříd uvnitř národů padne i vzájemné nepřátelství mezi národy.“³⁵ Zkráceně řečeno, komunisté vlast nemají. A tento fakt zcela jistě vypovídá o absenci významu partyzána jakožto posledního strážce své země, svého národa, své vlasti, pokud utlačovatel toho konkrétního národa je vlastně též jako utlačovatel národa jiného. Důsledkem toho je pak oslabena svébytnost vlasti či národa jakožto dosud významného elementu světových dějin. Schmitt dále logicky vysvětluje, že v průběhu dvacátého století se řízení elementárních telurických sil stojící tváří v tvář cizí invazi, dostává do područí internacionálního a nadnárodního centrálního řízení. Sovětští partyzáni v Československu tedy představují manipulovaný nástroj světové revoluční agresivity, které druhá světová válka umožnila její vlastní existenci.³⁶

Oproti Schmittovi Ralf Schroers ve svém díle *Partisan, ein Beitrag zur politischen Anthropologie*³⁷ partyzána striktně odlišuje od revolučního agenta, v jeho pojetí je partyzán stoupencem hnutí odporu bez dalších politických záměrů. Schroersův partyzán je ale podle mého názoru pouze osvoboditelem od vnějšího nepřítele. Toto by znamenalo, že výsadky ze Sovětského svazu, byly pouze iniciátory partyzánského hnutí v Československu. Musely by být definovány jako pomocníci, dodavatelé zbraní a techniky, v neposlední řadě také předavatelé zkušeností v boji. Sovětští partyzáni se stali prostředníky pro vznícení živelné reakce civilního obyvatelstva proti okupaci vlastního území.³⁸

Výsadky ze Sovětského svazu lze tedy logicky zařadit do kategorie partyzánských bojovníků, kteří již byli odkázáni na spolupráci s regulérní organizací. Možnost návaznosti spolupráce skupin bojovníků považovaných za neregulérní s organizacemi regulérními později ve druhé polovině dvacátého století přerodila na nutnost, a to právě z důvodu

³⁵ MARX, Karl, ENGELS, Friedrich, *Manifest komunistické strany*. V: TÝŽ. *Spisy*, Praha 1958, svazek 4, s. 447.

³⁶ SCHMITT, C., *Teorie partyzána...*, s. 70.

³⁷ SCHROERS, R. *Partisan, ein Beitrag zur politischen Anthropologie*, Kolín 1961.

³⁸ ŠOLC, J., *Za frontou na východě...*, s. 97.

vývoje technologií a potenciálu regulérních armád, které jaksí disponovali zbraněmi nesrovnatelně výkonnějšími než odbojáři ukrytí v lesích, v pralesích.

Spolupráce regulérních a neregulérních složek, ale může svést badatele do úzkých, neboť pak nutně musí vznikat četné mezistupně v rozlišování regulérního a neregulérního boje, boje legálního a ilegálního. Schmitt uvádí: „Regulérní charakter se projevuje uniformou vojáka, která je něčím víc než jen služebním oděvem, protože demonstruje určitou vládu nad veřejností a zároveň s uniformou je otevřeně demonstrativně vystavována a nošena zbraň.“³⁹ Pokud by teze byla převedena ve svém významu na bigotní fakt, nebylo pak ani v nejmenším možné partyzánský odboj v Československu označit za odboj partyzánský, neboť z archivních pramenů i sekundární literatury je poměrně dobře známo, že partyzáni ze Sovětského svazu se po svém seskoku v lesích na Vysočině poměrně často objevovali jen ve svých uniformách – uniformách Rudé armády, která nese jasný znak regulérních bojovníků. Nebývali ale jimi ošaceni v případě, když odcizili uniformy svých protivníků či ošaceni místních obyvatel, aby si tímto vytvořili možnost usnadnění si obstarání kořisti bez protivníkovy vzetí na zřetel této skutečnosti. Partyzány by pak zůstali pouze místní odbojáři, kteří se k Sovětům přidali, neboť ti z řad regulérně vojenských nepocházeli.

Německý spisovatel Gerhard Nebel líčí partyzána ve svém válečném deníku *Unter Partisanen und Kreuzfahrern*⁴⁰ v mnohém podobně jako Schroers, jen zachází ještě dále – v závěru války se v jeho knize smývají rozdíly mezi ustupujícími nepřátelskou armádou a místními odbojáři. Obě výše zmíněné skupiny Nebel označuje jako partyzány – moderní nihilisty⁴¹ I tento příklad pojetí partyzána samozřejmě zčásti odpovídá charakteru partyzánského odboje v některých oblastech Protektorátu, a to zejména v souvislosti s nechvalně známým kolapsem, naprostým selháním tohoto druhu odboje – vypálením obce Ploština a masakrem místních obyvatel.⁴²

Více než zřejmý a dávno již také literaturou osvětlený fakt definuje oprávněně partyzánského hnutí v Československu jako pouhý nástroj politiky. Zde je třeba souhlasit i oponovat zároveň. Popřít užitnost sovětských partyzánů jakožto nástroje moskevských záměrů po druhé světové válce samozřejmě nelze. Tento fakt jako klasifikace partyzánského odboje s ohledem na živelnou touhu po osvobození, nehledě na politickou

³⁹ SCHMITT, C., *Teorie partyzána...*, s. 20

⁴⁰ NEBEL, Gerhard, *Unter Partisanen und Kreuzfahrern*, Stuttgart 1950.

⁴¹ KÄSTNER, Erhart, *Unter Partisanen und Kreuzfahrern*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 09. 12. 1950, s. 16. srov. SCHMITT, C., *Teorie partyzána*, s. 25.

⁴² Ve zpracování např. MŇAČKO, Ladislav, *Smrt si říká Engelchen*, Praha 1963., CÍLEK, Roman, *Ploština – Příběh o lidech statečných i zbabělých, o životě a smrti, o zlobě a plamenech*, Brno 1990, FILGAS, Josef, *Ploština v plamenech*, Nový Jičín 1948.

orientaci československých vlastenců, ale rozhodně nedostačuje. Zredukovat poměrně významnou složku odboje na nástroj politiky jen z důvodu obecně známých výsledků jednání vysokých státníků a synchronizace vojsk v přípravě na poválečné uspořádání, nebere v potaz činy jednotlivců a reálná uskutečnění dílčích destrukcí a střetů s nepřítelem, kdy byla zaznamenávána hrdinství jednotlivců, aktivních účastníků partyzánského odboje. Veškerá živelnost a touha po osvobození vyvolaná vlastenci, kteří čekali na vojenskou podporu, by tímto čtením pozbyla své svébytnosti. Celé partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války nelze zredukovat na pouhý nástroj politiky.

Samotné omezení rozsahu významu tohoto odboje a jeho označení za nástroj, pokud bude vsutku viděn jako pouhý nástroj, však neznamena jen jeho celkovou dehonestaci a potažmo snižování skutků jejich aktérů. Je třeba si na tomto místě položit otázku, zda takováto redukce činu na nástroj, respektive zneuznání svébytnosti činu, je vůbec z pohledu vědeckého korektní. Dále je třeba se ptát, zda účel či cíl, který daný aktér tímto skutkem sledoval, je adekvátním měřítkem, podle něhož má být čin hodnocen, posuzován či vůbec poznáván. Čin se totiž nevyčerpává svým účelem, ale svým provedením. Čin je to, o čem lze říci, co to je, má objektivitu a jednající do něho ukrývá výpovědní hodnotu o něm samém. Skutek vypovídá pravdu o svém aktérovi, ale aktér nesmí být posuzován podle účelů, jež sledoval, ale podle činů samých.⁴³

Třebaže sovětští partyzáni měli postranní – (politické) úmysly a třebaže bojem proti nacistické okupaci sledovali své (moskevské) partikulární zájmy, smazává snad tento úmysl či zájem jejich skutky, totiž to, že přese vše výše zmíněné bojovali proti nacistické okupaci? Takováto úvaha by byla špatná. Není tomu tak, že čin je úmyslem osvětlován, ale spíše zatemňován. Pro daleký účel často mizí z dohledu, co má bít do očí: skutek samotný. Ať už záměry vyslaných partyzánských výsadek do Protektorátu byly jakékoliv, práce logicky musí pojednávat o činech samotných, které o celkovém přínosu, nebo negativech odboje, vypovídají. Čin trvá, zato úmysly pomíjí. Proto i otázka, co čin je zač, trvá, a jelikož zůstává otevřená, trvá i smysl a důvod historické práce.

Samotným aktérům odboje je upíráno právo na připomenutí. Jednání má samo o sobě účel – samo v sobě, nejen z důvodu rozkazu vyšší instance. Je zapomínáno na jednání samo, dochází tak k dehonestování mnohých hrdinů, kteří obětovali svůj život pro osvobození Československa. Stejně tak jako mohl být pro Sovětský svaz partyzánský odboj nástrojem pro šíření revoluce, mohl být občany vnímán, jako prostředek pro

⁴³ HEGEL, Fridrich, Wilhelm, Georg, *Fenomenologie ducha*, PRAHA 1960, s. 227.

obstarání si zbrání, pomoc při bojích proti nepříteli a opora v přípravách a koordinaci závěrečného květnového povstání.

Když Německo napadlo Sovětský svaz, Sověti tápali v oblasti vedení regulérního i neregulérního boje.⁴⁴ Dle německého historika Waltera Jacobse: „Neregulérní vedení války zahrnuje všechny druhy vedení války, které jsou cizí konvenčnímu vedení války ve své době.“⁴⁵ Neregulérní boj by pravděpodobně neprobíhal, alespoň ne v takové míře, kdyby wehrmacht na východní frontě k civilistům nepřistupoval tak, jak přistupoval. Sověti usilovali o zřízení centrály pro partyzánský odboj již v prvních měsících války, což znamená, že živelný partyzánský odboj se měl klasifikovat jako neregulérní síla, neregulérní bojovníci v týlu nepřitele, takoví, kteří nemají status vojáka. Jejich ztráty prakticky armáda nepoznává, ale diverze mnohdy dopomohou. Neplést se ale v pojetí sovětského partyzána na území Protektorátu s aktivním neregulérním bojovníkem, civilistou, jenž právě z důvodu nulového napojení na regulérní armádu má v podstatě nulový přínos pro celkové potlačení okupace nepřitelem. Z čehož tedy vyplývá, že existence sovětského partyzána by bez napojení na legální státní organizaci nebyla možná. Právě díky tomuto napojení disponovali partyzáni dostačujícím vybavením a tedy i možnostmi se postavit protivníkovi alespoň z části jako rovný k rovnému.

Pohyblivost, rychlost a překvapivé střídání útoku a ústupu, tedy jedním slovem vystupňovaná mobilita, by měly být obecně typizovanými znaky partyzánů, ale v souvislosti se sovětskými výsadky je třeba upozornit faktu, že mnohé z nich se pohybovali v rozmezí někdy i pouze několika desítek kilometrů čtverečních, což ve srovnání například s Titovými partyzány, kteří díky své mobilitě i vyššímu stupni organizace a spolupráce byli schopni osvobodit rozsáhlá území středního Srbska, Černé Hory, Bosny a Chorvatska, opravdu není mnoho.⁴⁶ Vystupňovaná mobilita ale zajisté znamená kromě rozsahu oblasti, v níž se pohybovali, také možnosti nenadálých úprků či naopak útoků na nepřitele.⁴⁷

Intenzivní politickou angažovanost, která partyzána charakterizuje oproti ostatním bojovníkům,⁴⁸ nelze sovětským partyzánům upírat, zejména pak některým oddílům, u nichž zakládání národních výborů bylo v podstatě jedinou aktivitou, již se během války na území Protektorátu prokazovali. Z toho snadno vyvstává otázka, zdali Češi, kteří se

⁴⁴ JACOBS, Walter, *Irreguläre Kriegführung und Sowjets – Krieg aus dem dunkel, (20 Jahre kommunistische guerillakämpfe in aller welt)*, Kolín nad Rýnem 1962, s. 104.

⁴⁵ Tamtéž, s. 105.

⁴⁶ PELIKÁN, Jan, *Dějiny Jugoslávie 1918–1991*, Praha 1994.

⁴⁷ SCHMITT, C., *Teorie partyzána...*, s. 22.

⁴⁸ Tamtéž, s. 21.

k partyzánskému odboji připojili, se rovněž charakterizovali touto intenzivní politickou angažovaností. Jelikož dnes není možné každého jednotlivce zpětně prověřit, což by v důsledku bylo i zbytečně, lze v teorii vycházet z partyzánské přísahy, kterou skládali místní odbojáři, kteří se přidávali k partyzánské brigádě Mistr Jan Hus.

„Jako pravý Čech vím, že mé místo je mezi těmi, kdo bojují proti německým okupantům. Vstoupil jsem proto dobrovolně do řad partyzánského vojska, abych se zbraní v ruce bojoval a mstil svoji týranou vlast, za rychlejší osvobození ostatních bratrů a sester. Budu bojovat tak, jak bojovali praotci Husité, neznaje bázně, nereptaje ve svízelných situacích, nedám se chytout živý do zajetí, raději se sám zabiji. Budu se nelítostně mstít na německých okupantech za slzy českých matek, otců, sester, bratrů, za všechno zlo, které tito fašističtí tyrani na mém národě páchali a páchají... Slibuji věrně, že bez odmlouvání svědomitě a přesně budu vyplňovati rozkazy svých velitelů. Budu všemožně nápomocen svým kamarádům ve svízelných situacích, kdybych za ně měl nasadit i vlastní život. Za žádných okolností je nenechám raněné na bojišti na pospas nepříteli, ale postarám se, abych je dopravil do bezpečí. Budu pomáhat nově mobilizovaným bratrům v těžkých pro ně začátcích. Kdyby se však někdy stalo a já zradil brigádu, nebo se prohřešil jen maličkostí proti této přísaze, nechť mě stihne přísný, ale spravedlivý trest z rukou kamarádů z brigády. Tak i přísahám!“⁴⁹

Přestože v přísaze českého partyzána komunistická strana není slovem zmíněna, věta o plnění rozkazů svých velitelů umožnila sovětským partyzánům – konkrétně pak zejména politickým komisařům těchto výsadek – místní odbojáře využít pro snazší a rychlejší zakládání nových národních výborů, které se v poválečném Československu staly opěrným bodem pro manipulaci obyvatelstva a jejich přípravu na volby roku 1948, což už jistě dnes není žádným velkým odhalením stejně tak jako pozdější systematické utváření pozitivního mediálního obrazu partyzána v druhé polovině 40. let dvacátého století.⁵⁰

Už Lenin ve své eseji roku 1906, která byla věnována vedení partyzánské války, zmiňoval, že o mnoho více efektivní, je ovládnout nepřítelovy myšlenky, získat plány jeho akcí a tím se vyvarovat momentu překvapení při bojové akci. Lenin mimo jiné také zmiňoval, že je třeba partyzánským válkám věnovat dostatečnou pozornost, a také byl zastáncem teorie, že k boji s partyzány by se mělo přistupovat jako k jistému druhu formy vedení války.⁵¹ Nesmí chybět dodatek, že politická angažovanost a souvislost partyzánů

⁴⁹ VÚA–VHA, 308-87-1, materiály oddílu Mistr Jan Hus.

⁵⁰ viz DOLEŽALOVÁ, Ivana, *Obraz partyzána v československé společnosti v letech 1945–1948*, Bakalářská práce, Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2013.

⁵¹ JACOBS, W., *Irreguläre Kriegführung und Sowjets - Krieg aus dem dunkel...*, s. 102.

s šířením komunismu ve světě a tedy i posilování tendence upadat do hloubky Che Guevarova výroku „Partyzán je jezuitou války“⁵² v případě sovětských výsadků nelze. Těsná souvztažnost komunismu a partyzánského oboje posílila až ve druhé polovině dvacátého století. Do té doby tu byla rovněž, ale umožňovala spekulaci.

Národní výbory v průběhu války navyšovaly své členy a vznikaly díky nim sítě civilních partyzánských skupin (CPS), jejichž hlavními úkoly se staly informační a zpravodajská činnost. Tyto skupiny se staly nedílnou součástí pomoci sovětským partyzánským brigádám, nicméně klasifikovat jejich zástupce jako partyzány v rámci vymezení pojmu pro tuto práci by bylo unáhlené. K rozklíčování znaku politické angažovanosti je třeba v závěru dojít, že zástupci CPS byli ale v zásadě o mnoho více politicky angažovaní než civilisté, kteří se přidali k sovětským výsadkářům přímo v lesích, kdy se pro ně odchod do ilegality stal v podstatě jedinou možností si zachránit život.

Partyzánský odboj ve zmíněné oblasti je tedy třeba rozčlenit. Hovořeno dále bude o partyzánech ze Sovětského svazu, kteří operovali v týlu fronty na území tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava. Sovětští bojovníci byli bojovníky neregulárními, neboť v dané době nespádali do konvenčního vedení boje. Tito partyzáni z východu ovšem byli vysláni regulérním vojenským velením, pro danou misi byli cvičeni, a to jak fyzicky tak politicky. Sovětští partyzáni byli také bezpochyby nástrojem komunistické ideologie, pro niž se partyzánský boj už v průběhu války stal novou formou pro šíření socialistické revoluce. Díky novým technickým prostředkům, které s dobou přišly, se sovětským partyzánům dostávalo podpory materiální i vojenské.⁵³ Jelikož by ale partyzáni ze Sovětského svazu jen ztěžka mohli utvořit v oblasti Protektorátu Čechy a Morava v počtech, v jakých sem byli vysíláni utvořit odboj, o němž by se později hovořilo jako o partyzánském hnutí. Musí být rovněž v rámci práce provedena analýza všech dalších přistoupivších členů a také pomocníků, o kterých se rovněž hovoří jako o partyzánech.

⁵² HETZER, Wolfgang, *A war on terror – The European Stance on a New Threat, Changing Laws and Human Rights Implications*, New York 2010, s. 290.

⁵³ ŠOLC, J., *Za frontou na východě...*, s. 97.

3 Sovětský svaz, partyzánský odboj, sovětský partyzán

„Je-li válka akt násilí, pak nutně záleží na citu. I když z citu nevychází, přece se více nebo méně k němu vrací, a do jaké míry se to děje, nezávisí na stupni kultury, nýbrž na důležitosti a trvání protichůdných zájmů.“⁵⁴

Clausewitz, O válce...

3.1 Živelný partyzánský odboj a východní fronta

Druhá světová válka uvrhla Sovětský svaz a nacistické Německo do nesmířitelného zápasu na život a na smrt a ani v historické paměti se dosud nepodařilo toto nepřátelství utiřit.⁵⁵ Nacisticko-sovětský konflikt představoval totální občanskou válku mezi dvěma zmilitarizovanými politickými zřízeními. Válka byla vedena na vnější i vnitřní straně fronty, vědomě vyvracela dosavadní vojenské tradice. Co se samotných vojenských tradic týče, znamenala dokonce revoluci. „Od samého počátku se jednalo o válku dvou ozbrojených táborů, kde se společnost stala nástrojem, ale i terčem boje.“⁵⁶ Druhá světová válka dalece překonala tezi, že „válka je tedy akt násilí s cílem donutit protivníka, aby se podřídil naší vůli“⁵⁷ Ve druhé světové válce dávno nestál poražený jakožto podřízený vůli vítěze, poražený musel být nejprve zbaven své veškeré důstojnosti a teprve poté byl usmrčen, nikoliv však podřízen. Němci počítali s tím, že po svržení komunistického režimu dojde k rozpadu Sovětského svazu na jednotlivé části.⁵⁸

Stalin po útoku Německa na Sovětský svaz, neboli po spuštění plánu Barbarossa⁵⁹, pronesl ve své řeči 3. července 1941 mimo jiné i toto: „V oblastech okupovaných nepřítelem musí být sestaveny partyzánské jednotky, jízdní i pěší, musí být sestaveny diverzní skupiny, aby bojovaly s nepřátelskými vojáky, aby na všech místech podněcovaly partyzánskou válku, aby vyhazovaly do povětří mosty a cesty, poškozovaly telefonní a telegrafní linky, zapalovaly lesy, skladiště i transporty...“⁶⁰ Stalin tedy podněcoval ihned od prvopočátku všechny národy Sovětského svazu k tomu, aby se chopily zbraně a

⁵⁴ CLAUSEWITZ, Carl, *O válce*, Praha 2008, s. 24.

⁵⁵ EDELE, Mark & GEYER, Michael. *Výjimečné stavy. Nacisticko-sovětská válka jako systém násilí (1939–1945)* in FITZPATRICKOVÁ, Sheila, GEYER, Michael. *Za obzor totalitarismu...*, s. 460.

⁵⁶ Tamtéž, s. 465

⁵⁷ CLAUSEWITZ, C., c. d., s. 23.

⁵⁸ EDELE, Mark & GEYER, Michael. *Výjimečné stavy. Nacisticko-sovětská válka jako systém násilí (1939–1945)* in FITZPATRICKOVÁ, S., GEYER, M., *Za obzor totalitarismu...*, s. 469.

⁵⁹ Směrnice č. 21 pro operaci Barbarossa byla vydána 18. prosince roku 1940, přípravy tohoto plánu měly být ukončeny k 15. květnu 1941, invaze na Sovětský svaz byla spuštěna časně ráno v neděli 22. června 1941 BAKER, Lee, *2. světová válka na východní frontě...*, s. 21–36., z TREVOR-ROPER, Hugh, *Blitzkrieg to Defeat: Hitler's War Directives, 1939 – 1945*, New York 1965, s. 48–52.

⁶⁰ STALIN, Vissarionovič, Josif, *O Veliké vlastenecké válce Sovětského svazu*, Praha 1954, s. 9–17.

bojovaly proti nacistickému Německu. Na tomto místě je velice důležité také podotknout, že Stalinův projev probouzel v jednotlivých národech zvýšený pocit své individuality v rámci Sovětského svazu. Oslovoval v něm Ukrajince, Bělorusy, Litevce, Lotyše, Estonce, Uzbeky, Tatary, Moldavce, Gruzínce, Armény, Azderbajdžance – všechny tyto národy jmenoval a požadoval po nich, aby se chopily zbraně, bránily svou zemi, kulturu a národní existenci.⁶¹

Obdobného si všímá například Orlando Figes. Ve své knize *Natašin tanec* píše: „Když 22. června 1941 překročily německé armády sovětské hranice, pronesl Molotov, ministr zahraničí, v rozhlasu řeč o nastávající, vlastenecké válce za domovinu, za čest a za svobodu.“ Druhý den přední list sovětské armády *Krasnaja zvezda* už hovořil o ‚svaté válce‘. Komunismus v sovětské válečné propagandě nápadně absentoval. Válka se měla bojovat ve jménu Ruska, ‚rodiny národů‘ Sovětského svazu, všeslovanského bratrství, případně ve jménu Stalina, ale nikdy ne ve jménu komunistického systému.“⁶²

Na druhou stranu byl ale komunismus v oslabené formě jakožto mezinárodní boj proti fašismu zachován, jak dokládá následující Stalinovo prohlášení, že „cílem této všenárodní vlastenecké války proti fašistickým utlačovatelům není jen odstranit nebezpečí hrožící naší zemi, nýbrž i pomoci všem evropským národům úpějícím pod jařmem německého fašismu.“⁶³

Válku na východní frontě, kde proti sobě stálo nacistické Německo a Sovětský svaz, nelze z žádného hlediska považovat za běžnou válku. Nešlo totiž o konflikt, jenž se týkal pouze boje mezi dvěma armádami, ale o velkou válku celého sovětského lidu proti německým nacistickým vojskům. Právě v perzekucích konaných Němci na civilním obyvatelstvu tkví kořeny živelného partyzánského hnutí v Sovětském svazu. Stalinovo ponoukání by bez hrůz, které s sebou wehrmacht přinesl, s největší pravděpodobností zůstalo bez následovatelů. Vzápětí po německé invazi vzniklo v Sovětském svazu partyzánské hnutí – a postupně se z něho stalo největší neregulární hnutí odporu v dějinách vedení války, které do té doby nemělo obdoby.⁶⁴ Jelikož je zde v tuto chvíli hovořeno o živelném, a nikoliv ještě o organizovaném partyzánském hnutí, lze říci, že až doposud překonáno ani nebylo. Jednou z hlavních příčin vzniku takto rozsáhlého partyzánského hnutí na všech území Sovětského svazu se stalo zvláštní vedení německé války na východní frontě. Němci dostatečně nezajišťovali při své bleskové válce vůči Sovětskému

⁶¹ STALIN, V., J., c. d., s. 10–12.

⁶² FIGES, Orlando, *Natašin tanec*, Praha–Plzeň 2004, s. 415.

⁶³ STALIN, V., J., c. d., s. 9.

⁶⁴ KUTGER, J., *Irreguläre Kriegführung im Zeitwandel – Krieg aus dem dunkel (20 Jahre kommunistische guerillakämpfe in aller welt)*..., s. 89.

svazu válečná zápolí v důsledku působení odštěpených útvarů nepřátelských vojsk.⁶⁵ Prvními partyzány se tedy stávali vojáci, kteří zůstali v týlu fronty. Hnutí vznikalo zpočátku živelně, a proto operace těchto partyzánů nebyly ani příliš velké a nestaly se tak ani zdaleka rovnoměrným rezistenčním prvkem vůči organizované armádě protivníka. Vysoký nárůst počtu bojovníků zaznamenal zejména rok 1942. Tehdy se živelně přidávali k partyzánům sovětští civilisté – často židovského původu, kteří v partyzánech spatřovali možnost záchrany před německou okupační politikou.

Partyzáni byli stavěni v zacházení na rovno s židovským obyvatelstvem či nenáviděnými bolševiky. Němci vynakládali od začátku války poměrně mnoho úsilí, aby tento druh odboje soustavně potlačovali, protože zjevně dobře tušili, do jaké míry mohou partyzáni ohrožovat jejich válečné cíle v případě, že by došlo k vysokému nárůstu tohoto typu rezistence. Německé operace proti partyzánům dostaly do nesnází zejména civilní obyvatelstvo vesnic a menších měst.⁶⁶ Brutalita, jíž se Němci dopouštěli, vůči sovětským civilistům neměla obdoby. Lidské bytosti, které Němci považovali za „podlidi“,⁶⁷ se pod tíhou veškerých perzekucí ze strany nepřátelských vojsk dostávali do situace, že neměli už vůbec, co ztratit, a proto silný nárůst aktivních členů partyzánského odboje byl pouze logickým vyústěním bezútěšné situace přeživšího člověka. Dle Schmittových slov: „Partyzán si je vědom a vystavuje se tomu, že jej nepřítel staví mimo právo zákon i čest“,⁶⁸ a přesně takto se Němci k sovětským partyzánům i civilistům, které snadno kdykoliv za partyzány usvědčili, také chovali. Bití, násilné ujímání veškerých potravin a hospodářských zvířat, aby obyvatelé neměli ani nejmenší šanci dále přežít, pokud nebyli zabiti ihned či upáleni ve svých stodolách. Tento kontext lapidárně vystihuje název kapitoly „Vyklizeno, vypáleno“ z knihy *Gestapo*⁶⁹ o německé armádě na východní frontě a o řešení problémů s civilním obyvatelstvem, které většinou zcela neoprávněně bylo podezíráno z pomoci partyzánskému odboji.

„15 mužů, 41 žen, 50 dětí – celkem 106 osob podezřelých z příslušnosti k partyzánům nebo z jejich podpory podrobena zvláštnímu postupu. Vesnice samý bandita, všude po domech nacházíme předměty z výstroje německých vojáků... Všichni obyvatelé

⁶⁵ MALMANN, M., K., GERHARD, P., *GESTAPO za druhé světové války...*, 542–548.

⁶⁶ BAKER, L., *2. světová válka na východní frontě...*, s. 75–76.

⁶⁷ Tamtéž, s. 49.

⁶⁸ SCHMITT, C., *Teorie partyzána...*, s. 34.

⁶⁹ MALMANN, M., K., GERHARD, P., *GESTAPO za druhé světové války...*, Praha 2010.

nahnání na jedno místo a podrobení zvláštnímu postupu...Do Rudkowa, tam vyklizeno, vypáleno.“⁷⁰

Výše zmíněná citace užívá v zápisu z deníků německého hauptsturmführera Artura Wilkeho obsahuje pojem *partyzáni* a pojem *bandita*. Vzhledem k faktu, že deníkový záznam byl pořízen na počátku roku 1943, by správně měl užívat už pouze jednoho pojmu, a to *bandita*. Němci totiž od léta roku 1942 bojovali pouze proti „záškodnickým bandám“ nikoliv už proti partyzánům. V pojetí německém měl totiž partyzán stejný status jako bojovník nebo voják. Sice jej nacisté stavěli do role neregulérního bojovníka, přesto však v té době bezpochyby počítali s tím, že tento bojovník, ač neregulérní, je dozajista podporován a vlastně i vyprodukován silou regulérní a v tomto tkvěl problém užívání výrazu partyzán. Proto Himmler, který dobře věděl, jak je z hlediska psychologického důležité pojem jinak definovat. Vojákům wehrmachtu se přece logicky muselo lépe zasahovat proti neorganizovaným bandám beze zbraní, než proti cíleně zorganizovanému partyzánskému odboji, kterému by museli čelit ještě mimo Rudou armádu.

Pojem se poměrně rychle ustálil a Němci tedy až do posledních dnů války bojovali proti banditům, proti kriminálním zločincům, zlodějům, franktiérům, nikoliv už proti partyzánům. Z tohoto lze snadno pocítit, jak důležitý se stal Němcům náhled na boj s neregulérní živelnou a později poměrně dobře organizovanou armádou. Němci neustále utvrzovali svůj přístup k likvidaci těchto protivníků. Z vedení se jim dostávalo právo střílet po každém, o kom jenom předpokládali, že je záškodník – bandita. Další opatření už požadovalo, aby i proti ženám a dětem bylo bez omezení použito každého prostředku.⁷¹

Zajímavá teze o tom, že svého největšího nepřítele si každý vytváří sám svým přičiněním, se partyzánským odbojem v Sovětském svazu potvrzuje. Partyzány se živelně v oblasti Ruska, Běloruska a Ukrajiny stávali zejména lidé, kteří neměli, co ztratit a kterých v průběhu války se zostřenými opatřeními vůči bandám ze strany nacistického Německa nutně přibývalo s každou vypálenou vesnicí i pár náhodných přeživších, jimž v posledku nezbylo nic jiného, než se přidat k partyzánům. Tato přílišně tvrdá opatření ze strany nacistického Německa, ale rovněž nevznikala bezdůvodně. Právě proto, že německá armáda neměla dostatek vojáků, kteří by mohli zajistit týlové oblasti. Proto se v rámci možností uchýlili k systematickému vyvražďování kohokoliv, kdo se stal jen podezřelým. Hromadně tedy byly celé vesnice označovány za partyzánské, páleny a vyvražďovány. Sám Hitler na partyzány nahlížel v podstatě stejně jako na Židy. Už v srpnu roku 1942

⁷⁰MALMANN, M., K., GERHARD, P., c. d., s. 542 (Deníkový fragment hauptsturmführera Artura Wilkeho ze 17. 1. – 15. 2. 1943, Bundesarchiv Berlin, R 70 Sowjetunion/14).

⁷¹MALMANN, M., K., *GESTAPO za druhé světové války...*, s. 543-547.

vydal příkaz, že partyzáni v Bělorusku musí být do konce roku zlikvidováni – přičemž stejný termín likvidace dostali i běloruští Židé. „Znovu a znovu se zdůrazňovalo rovnítko mezi Židy a partyzány a tato sestupná rétorická spirála mohla být završena výlučně úplným vyhlazením obou skupin.“⁷²

Samotné vyhlazování partyzánů a potažmo celých vesnic na východní frontě bylo zcela racionálně opodstatněno a v myšlenkách německých vojáků také patřičně zakořeněno ve smyslu zbavení se možných svědků hrůz, kterých se v rámci války v této oblasti dopustili. Není dnes překvapením, že někteří aktéři hromadných poprav, přestože k zabíjení byli podrobeni patřičnému výcviku, odmítali se dopouštět těchto činů na bezbranných ženách a dětech – i taci existovali. Pravdou ale je, že naprostá většina pod tlakem příkazů a ve svém jednání očišťována ideologií o nadřazenosti své rasy veškeré likvidační příkazy vykonávala. Rusové, byli totiž Němci považováni nejen za podřadný národ, ale také za zvířata, za úplně jiné lidi, za Asiaty. Na přístup wehrmachtu a zacházení se sovětskými zajatci vzpomíná nadporučík Verbeek z dělostřeleckého pluku 272: „Víte, kolik ruských zajatců vzalo za své v Německu v zimě roku 1941/42? Dva miliony vyloženě zdechli, nedostali nic nažrat, do tábora jim k jídlu vozili vnitřnosti zvířat z jatek.“⁷³

V potaz tedy musí být bráno nejen to, že se vojáci wehrmachtu k partyzánům, kterýmiž označovali Němci celé vesnice, chovali nelidsky a od počátku války na východě bez jakýchkoliv okolků porušovali Haagské úmluvy, které byly formální kodifikací válečného práva, ale že se stejným způsobem chovali i k bojovníkům regulérním – k vojákům Rudé armády. Od léta roku 1941 do jara roku 1942 Němci zajali na dva miliony vojáků rudoarmějců. Ty nechávali ve svém zajetí umírat hladu, jak vzpomíná voják wehrmachtu Graf: „Pěchota vyprávěla, když přepravovala Rusy nazpět, že zajatci nedostali nic k žrádlu, tři až čtyři dny, pak odpadli. To vždycky přišel strážný, dal mu ještě jednou po hlavě a bylo po něm. Ostatní se k němu seběhli, rozporcovali ho a sežrali, jak byl.“⁷⁴

Němci si v té době, kdy své zajaté nepřátele cíleně nechávali vyhladovět, ještě neuvědomovali, že tímto způsobem zcela beze smyslu přicházeli o potřebné pracovní síly. Určitý obrat v německé politice vůči sovětským válečným zajatcům nastal teprve v roce 1942. Na základě výše zmíněných citací snad už nemůže nikoho překvapit fakt o taktice spálené vesnice v rámci podezřívání vesničanů ze součinnosti s partyzánským odbojem.

⁷² SNYDER, Timothy, *Krvavé země*, Praha 2013, s. 237.

⁷³ WELZER, Harald, NEITZEL, Sönke, *VOJÁCI, Protokoly o boji, zabíjení a umírání*, Praha 2014, s. 147. (z SRA 735, 1. 8. 1944, TNA, WO 208/4138. Srov. také SRA 5681, 21. 12. 1944, TNA, WO 208/4132.)

⁷⁴ WELZER, H., NEITZEL, S., c. d., s. 144. (z SRA 2957, 9. 8. 1942, TNA, WO 208/4127. Srov. SRA 5681, 21. 12. 1944, TNA, WO 208/4135.)

Jakýkoliv artefakt sloužil k usvědčení celé obce a jejímu následnému spálení, ponížení místních obyvatel a jejich následnému znicotnění. V jednom ze záznamu rozhovoru dvou zajatých vojáků wehrmachtu vychází signální myšlenka. Voják wehrmachtu, jakkoliv znechucen nad hromadným vražděním civilního obyvatelstva na východní frontě na sklonku války trefně poznamenal, že když už se s tímto začalo, mělo by se toto do důsledku a beze zbytků plnit. Jednoduše pak z toho lze vyvodit fakt, že přeživší obyvatelé z vesnic, jež byly doslova vymazány z mapy, se přidali k partyzánskému odboji a pokud válku nakonec jakousi náhodou přežijí – mohou přece poté o všech hrůzách promluvit. Ve chvíli, kdy nepřítel plošně perzekuoval veškeré civilní obyvatelstvo bez vyšetřování, tím sám zaséval ke vzniku živelného partyzánského odboje, jež se mu s postupem času stane více či méně nepříjemným protivníkem v týlu fronty.

Na konci roku 1942 se ještě zvýšila opatření proti už tehdy označovaným banditům, v rámci dalších rozšiřujících nařízení byly strženy veškeré bariéry. Tato opatření umožňovala vůči ženám i dětem užít jakéhokoliv prostředku, pokud jen trochu povede toto užití k úspěchu. Dekret zároveň zavedl opatření, že žádný Němec za své činy v boji proti bandám nebo jejich spolupracovníkům nebude veden disciplinárně, ani cestou válečného soudu k odpovědnosti. Toto zcela vyvinilo takové skutky, jež se beze zbytku vykonávaly i do té doby. Sovětské civilní obyvatelstvo bylo perzekuováno neomezeně, a to i na základě konspiračních předpokladů o spolupráci s partyzány. Sovětské ženy a děti nebyly ušetřeny. Znásilňování a vůbec veškeré sexuální násilí je po řadu let zaznamenáváno a vytýkáno zejména vojákům Rudé armády a s partyzánským odbojem je znásilňování také neodmyslitelně spojeno. Logicky by se i z předchozího textu jevílo, že když Němci považovali civilisty Sovětského svazu za podřadnou rasu, pak by se jich dle ideologie vlastně neměli ani dotýkat. Ale toto vyvrací teze: „Pokud budou lidé tak jako tak zabiti, pak se na nich mohou i před zavražděním páchat nebo od nich požadovat věci, které by za jiných podmínek nebyly realizovatelné či dosažitelné.“⁷⁵ Němci ale běžně při dobývání Ukrajiny a Běloruska ženy brutálně znásilňovali a pak popravovali, v případě, že tuto brutalitu vůbec přežily.⁷⁶

V průběhu druhé světové války bylo v Sovětském svazu zabito partyzány více než 300 000 Němců, z toho 30 generálů, 6336 důstojníků a 520 příslušníků Německé Luftwaffe. Partyzáni zneškodnili na 3000 vlaků, vyhodili do povětří 3262 železničních i

⁷⁵ WELZER, H., NEITZEL, S., c. d., s. 169.

⁷⁶ Tamtéž, s. 222–235.

jiných mostů, 1191 tanků a obrněných vozů, 4027 nákladních aut a 895 muničních skladů.⁷⁷

3.2 Organizace partyzánského hnutí v Sovětském svazu, příprava výsadek do Protektorátu Čechy a Morava

V únoru roku 1942 podal polní maršál Günther von Kluge, velitel Skupiny armád Střed, hlášení Wehrmachtu o nebezpečí a komplikacích spojených se zesilujícím partyzánským odbojem: „Počet nepřátelských vojáků za naší frontou neustále roste a stejně hrozivě se rozrůstá i partyzánská aktivita v týlu našich armád. Situace se v tomto ohledu začíná jevit natolik hrozivá, že mne to nutí se vši vážností upozornit na potenciální nebezpečí, které pro nás z takového stavu věci plyne. Zatímco dříve se partyzáni omezovali na narušování komunikací a útoky na jednotlivá vozidla a malá zařízení nebo budovy s nepočetnou posádkou, nyní, kdy už jsou dobře organizováni, řízení odhodlanými sovětskými důstojníky a vybaveni velkým množstvím nejrozličnějších zbraní, urputně bojují o získání kontroly nad některými kraji. Oblasti, jichž se zmocnili, fungují jako jejich základny, ze kterých podnikají rozsáhlé bojové akce. V mnohých rozsáhlých teritoriích tak již přešla iniciativa do rukou nepřítele, zatímco pro německou administrativu, a tedy i ekonomické využití, jsou tyto oblasti nedostupné“⁷⁸

V době napadení Sovětského svazu Německem, neexistovala žádná všeobecně platná sovětská doktrína pro vedení neregulérní války. V meziválečném období byla vypracována studie – principů a myšlenek pro vedení partyzánského boje, ale Stalinovy čistky mezi lety 1936–1939 znemožnily uvést tyto principy do ozbrojených sil. Ten totiž nepředpokládal, že by kdy mohlo dojít k napadení Sovětského svazu, a tak pro jakékoliv snahy o doktrínu pro vedení partyzánských bojů neměly smysl.⁷⁹

Ihned po napadení Německem se Sověti nutně museli zamyslet nad hodnotami neregulérního boje proti nepříteli. V prvních měsících bojů začalo sovětské vojenské velení vypracovávat metodiku partyzánského boje. Ta obsahovala instrukce, jak škodit nepříteli, jak provádět sabotáže na mostech, železničních tratích a způsoby, jak ničit německé sklady se zásobami a válečným materiálem. Řádná koordinace partyzánského způsobu boje začala až od jara 1942. V této době přicházeli k partyzánským oddílům parašutistickým způsobem či průnikem v německých liniích vyškolení velitelé – většinou příslušníci NKVD.⁸⁰

⁷⁷ DIXON, Aubrey, Cecil, HEIBRUNN, Otto, *Communist Guerilla Warfare*, NEW YORK 1955, s. 56.

⁷⁸ MICHÁLEK, Petr st., MICHÁLEK, Petr ml., *Pravda o východní frontě (1941–1944)*, Praha 2010, s. 356. (Z hlášení velitele Skupiny armád Střed Günthera von Kluge, únor 1942.)

⁷⁹ JACOBS, W., *Irreguläre Kriegführung und Sowjets – Krieg aus dem dunkel...*, s. 104

⁸⁰ MICHÁLEK, P. st., MICHÁLEK, P. ml., *Pravda o východní frontě....*, s. 355.

Vrchním velitelem partyzánského hnutí byl jmenován maršál Vorošilov.⁸¹ Až do roku 1943 mělo partyzánské hnutí fungovat jako hlavní prostředek síly internacionální pomoci vůči nacistické okupaci Sovětského svazu. Mimo jiné vznikla také oficiální organizace z hlavního vedení pro politickou propagandu Rudé armády.⁸² Z živelných band a poztracených vojáků Rudé armády se tedy postupně stávaly centrálně řízené partyzánské jednotky napojené nejdříve na centrum v Moskvě a později, kdy se hnutí rozrostlo, se velení přerazovalo na pravidelnou armádu. Svou vnitřní organizací už partyzánské oddíly odpovídaly armádní struktuře a kromě diverzních akcí byla jejich hlavním úkolem zpravodajská činnost.

Situace na frontě, konsolidace partyzánského hnutí v Sovětském svazu a mezinárodní úmluvy umožnily rozšíření tohoto druhu rezistence do mnoha zemí střední a východní Evropy jako například Rumunsko, Polsko, Maďarsko a Bulharsko. Ústředím pro rozvoj organizovaného partyzánského hnutí v Protektorátu Čechy a Morava se stal, stejně tak jako v té době i pro mnoho jiných zemí střední, Ukrajinský štáb partyzánského hnutí (UŠPH). Zde byla také později zřízena zvláštní operační skupina pro plánování operací na území Československa, jejíž velitelství se nacházelo v Kyjevě.⁸³

Většina z výsadek se skládala i ze zajatých slovenských vojáků, nebo Čechů, členů KSČ, kteří přešli do řad Rudé armády. Následně byli někteří vybráni ze zajateckých táborů pro výcvik k partyzánskému boji. Ten započal v květnu roku 1944. Výcvik partyzánů se prováděl důsledně a prověřoval jednotlivé osobnostní složky, nešlo totiž jen o výcvik fyzický, ale samozřejmě zde vojáci museli podstoupit proškolení ideologické. Ač se může zdát, že výcvikem vždy a každý vyšel jako partyzán, že pro výcvik se rozhodovali zejména muži, kteří chtěli ze zajateckého tábora zpět nebo alespoň blíže k vlasti, musí být zdůrazněno, že z výcviku se do výsadek nedostávali ani zdaleka všichni. Už v tomto je předpoklad výběru. Neexistovalo totiž, aby se k výcviku dostal voják sám jen díky své vlastní iniciativě. Sám o sobě fyzický výcvik vyřadil mnohé. Plukovník Jan Velík,⁸⁴

⁸¹ Kliment Jefremovič Vorošilov (1881–1969), generál Rudé armády, předválečný ministr války a člen SVO. BAKER, L., *2. světová válka na východní frontě...*, s. 36.

⁸² JACOBS, W., *Irreruläre Kriegführung und Sowjets - Krieg aus dem dunkel...*, s. 105, srov. také HOWELL, M. *The Soviet Partisan Movement*, Department of the Army, Washington, 1946, s. 47.

⁸³ ŠOLC, Jiří, *Za frontou na východě...*, s. 97–100.

⁸⁴ Čestný občan městysu Svatka plukovník Jan Velík se narodil 2. srpna 1921 v Hodoníně. Po ukončení gymnázia byl v roce 1941 totálně nasazen v Německu nedaleko Hamburгу, odtud se mu po několika měsících podařilo uprchnout, ale později padl do zajetí, a jelikož byl slovenské národnosti. V říjnu roku 1942 ho propustili z vězení, aby mohl narukovat k 1. p. pl. slovenské armády v Trnavě, v červnu roku 1943 byl odeslán na východní frontu, odtud přešel do sovětského zajetí. Ze zajateckého tábora Usmaň se přihlásil do československého vojska v SSSR. Později se zařadil do 2. čs. pdb v Jefremově a 15. března 1944 se dostal k rotě zvláštního určení. Dalším výcvikem – tentokrát zpravodajským – prošel v Moskvě od srpna 1944 do února 1945, tedy až do jeho vysazení v rámci operace Stas do Protektorátu Čechy a Morava. V rámci své

doposud přeživší Čech, který tento výcvik před svým shozem absolvoval, vzpomíná: „Taky nás často budili třeba i uprostřed noci a my museli, tak jak jsme vylezli z postele, v tom šíleném mrazu ručkovat po laně dvacet metrů tam a zpátky, pořád dokola. Ruce nám přimrzaly k lanu a mnozí padali vyčerpáním na zem. Pak jsme šli třeba na hodinu ještě spát a ráno začal klasický výcvik. My si tehdy mysleli, že je to hrozná buzerace, ale myslím, že nás spíš chtěli připravit na všechno. Byli jsme pod hrozným tlakem psychiky a na pokraji fyzických sil v podstatě po celou dobu výcviku.“⁸⁵

Do organizátorských výsadek se pak dostala necelá polovina těch, kteří v náročném výcviku obstáli. Výrazným impulsem pro rozvoj partyzánského způsobu boje v Československu se stalo Slovenské národní povstání na konci léta a na podzim 1944. Právě na Slovensko mířily první sovětské partyzánské výsadky a od léta 1944 organizoval Sovětský svaz podobné výsadky i do českých zemí.⁸⁶ Každý z partyzánů, který se dostal na podzim roku 1944 do Protektorátu, měl již za sebou patřičné zkušenosti s válkou na východní frontě. Ať už byl pouhým důstojníkem nebo majorem Rudé armády či snad organizátorem partyzánského hnutí v určité oblasti. Pro nikoho z nich nebyla úloha partyzánského boje proti nepříteli první válečnou zkušeností. Výsadkáři dobře věděli, že je nutné bojovat v týlu fronty, která je postupně zatlačována na západ. Logicky vzato zde potřebovali opěrné body, a ty představovalo místní obyvatelstvo.

Sověťští i českoslovenští partyzáni, z nichž se skládaly jednotlivé oddíly, tedy byli v naprosté většině přímými účastníky bojů na východní frontě. Do tehdejšího Protektorátu s sebou nesli všechny své zkušenosti získané nejen ve výcviku pro svou operační činnost. Tato kapitola neslouží k předložení faktů a událostí, kterými si museli projít partyzáni ještě před shozem do Protektorátu Čechy a Morava. Zatímco opouštěli země Sovětského svazu zpustošené, spálené, vyhladovělé, zmítané německou okupací, oblast Vysočiny v době jejich příchodu postrádala větší známky odbojové činnosti. Pokud totiž nebyly místní odbojové organizace rozbity v podstatě ihned po začátku války, došlo k jejich faktické likvidaci v rámci heydrichiády. Následující kapitola přiblíží situaci místního odboje před příchodem sovětských výsadkářů.

odbojové činnosti se dostal až do oblasti Železných hor, kde se také po skončení války oženil a usadil. VÚA–VHA PJ 138b, Zpráva Jana Velíka.

⁸⁵ Rozhovor s Janem Velíkem z 16. března 2011.

⁸⁶ DOLEŽALOVÁ, Ivana, *Obraz partyzána v československé společnosti v letech 1945 – 1948*, Bakalářská práce, Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2013, s. 16.

4 Odbojové organizace v regionech Žďársko a Novoměstsko

V tuto chvíli je čas opustit východní frontu a zaměřit se na regiony, které se sovětským výsadkářům díky svým hustým lesům a kopcovitému terénu, staly vhodným zázemím pro jejich operační činnost. Partyzánské organizátorské výsadky do Protektorátu byly vysílány od podzimu roku 1944. Výrazným impulsem pro započetí se shozy v oblasti Čech a Moravy se stalo Slovenské národní povstání.⁸⁷ Právě na Slovensko mířily první sovětské partyzánské výsadky a od léta 1944 organizoval Sovětský svaz podobné výsadky i do českých zemí.⁸⁸

Vysočina bezpochyby představovala oblast hojného zastoupení nejrůznějších odbojových skupin. Prakticky od počátku války a vlastně už v době vzniku Protektorátu Čechy a Morava se místní pokoušeli spontánně vytvářet ilegální odbojové aktivity, tyto skupiny prvních místních odbojářů se později konsolidovaly do odbojových organizací, ať už se jednalo o organizace místní či celonárodní. Společným cílem těchto skupin bylo nejčastěji vybudování podzemní armády a příprava povstání proti německým okupantům. Nikdo ale v této době nemohl předpokládat dobu trvání válečného konfliktu, a proto se zračí společné znaky těchto prvotních nadšenců – naivita a celková nepřipravenost proti propracovanému nacistickému bezpečnostnímu aparátu.⁸⁹ Jelikož Protektorát sehrával v německých přípravách na válku důležitou roli, bylo nutné od března 1939 do něho své represivní složky co nejrychleji adaptovat. Struktura represivního aparátu se ještě důsledně proměnila v souvislosti s vypuknutím války. Pro Němce znamenal Protektorát zdroj průmyslové výroby, nástupní prostor pro německá vojska a také tranzitní území, přes které vedly důležité komunikační spoje. To všechno byly důvody mít Protektorát pod kontrolou a udržovat v něm stabilitu.⁹⁰

Regiony Žďársko a Novoměstsko spadají do oblasti Českomoravské vrchoviny. V těchto krajích se ale s odbojem nezapočalo teprve s příchodem partyzánů, stejně tak jako i v jiných oblastech se i zde od začátku okupace utvořilo několik místních odbojových organizací a každá z nich nese jistá specifika, jak ve svém utváření, tak i v cílech a provedení, která k nim měla vést. Nadbytečně by působilo zde podrobně popisovat každou z nich zvlášť, stejně jako líčit veškeré činnosti, jež v průběhu války vykonávaly.

⁸⁷ KROUPA, Vlastislav, MOULIS, Miloslav, KAMENEC, Ivan, *Fašistický režim v českých zemích a na Slovensku (1939–1945)*, Praha 1983., také v MANNOVÁ, Elena, *Piruet v inscenování minulosti. Slovenské národní povstání v proměnách času*, Dějiny a současnost, 2008/08.

⁸⁸ DOLEŽALOVÁ, I., *Obraz partyzána v československé společnosti v letech 1945 – 1948...*, s. 16.

⁸⁹ SLÁDEK, Oldřich, *Ve znamení smrtihlava*, Praha 1991.

⁹⁰ VAJSKEBR, Jan, ŠUSTROVÁ, Radka, *Německá bezpečnostní opatření v Protektorátu Čechy a Morava na začátku války*, in Paměť a dějiny, č. 3, 2009, s. 90–95.

Zaměřeno tedy ve výkladu bude na různorodost odbojových skupin a jejich pozdější kompatibilitu z důvodu rozsáhlých perzekucí, jež téměř všechny v průběhu války silně zasáhly.

4.1 Vývoj místních odbojových organizací

V Novém Městě na Moravě se první vlna odbojářů řadila k Obráně národa. Odbojová vojenská organizace Obrana národa (ON)⁹¹ vznikla zčásti řízeným procesem, částečně živelně. Toto uskupení, jež začalo vznikat krátce po obsazení, bylo v poměrně nedlouhé době zastoupeno velkým počtem skupin profesionálních i záložních důstojníků, poddůstojníků a prostých vojáků. Seskupení vyrůstala v rámci jednotlivých předmnichovských pluků, v organizacích záložních vojáků, v branných jednotách či Sokole.⁹² Vznikla síť různých skupin, které se postupně snažily dobudovat a zorganizovat ústředí, jehož cílem bylo vybudovat velitelskou strukturu předmnichovské armády v podzemí, která by mohla být ve vhodném čase doplněna tak, aby byla schopna vojenského vystoupení proti okupantům.

Organizační struktura této odbojové organizace se podobala prvorepublikové armádě. Přes tyto velké cíle se ale odbojáři ON potýkali se silným nedostatkem zbraní, navíc systém vojenské organizace nebyl pro ilegalitu zrovna nejvhodnější a zjednodušoval možnosti odhalení.⁹³ Neznamená to ale, že tímto se potírá celková účelnost této odbojové organizace. Na Novoměstsku měla ON od začátku okupace poměrně silnou členskou základnu. Místní odbojáři zde dokázali vytvořit poměrně velkou síť informátorů, kteří i v pozdějších letech války, kdy už byla organizace rozbitá, nadále spolupracovali s jinými odbojovými skupinami. Dále měli spojky v místní nemocnici a díky nim bylo možné za pomoci lékařů zamezit odvodu mladých lidí na nucené práce z důvodu náhlého vážného onemocnění. Aktivně také pomáhali perzekuovaným rodinám v podobě charity. Jejich úkony v oblasti vojenské se ale omezily pouze na průzkumy terénu a hledání nouzových úkrytů pro ilegality.

⁹¹ Obrana národa – nekomunistická odbojová organizace, která se svou činností soustředila na osvobození Československa od německé okupace za pomoci západních velmocí. Vznikla v druhé polovině března 1939. Podnět ke vzniku dali generálové J. Bílý, S. Vojtechovský, A. Eliáš, H. Vojta. Už na přelomu let 1939 a 1940 se gestapu podařilo proniknout k řídicímu centru v Praze a následně vážně postihlo celou ilegální síť. V polovině roku 1940 došlo k faktickému rozbití této odbojové organizace. KROUPA, Vlastislav, *Český antifašismus a odboj*, Praha 1988, s. 268.

⁹² KŘÍŽ, Aleš, *Úloha novoměstského obchodníka Eduarda Sošky v protinacistickém odboji*, Diplomová práce, Katedra historie Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2004, s. 17.

⁹³ KURAL, Václav, *Vlastenci proti okupaci, Ústřední vedení odboje domácího 1940-1943*, Praha 1997, s. 19–20.

Nejvýrazněji se do obrazu odboje promítla ve zkoumané oblasti organizace Rada tří (R3).⁹⁴ Zformovala ze zbytku Obrany národa a Petičního výboru věrni zůstaneme (PVVZ).⁹⁵ Vojensky se orientovala na závěrečné ozbrojené povstání. Její jádro se od prvopočátku nacházelo na Vysočině. Tato organizace se právem řadí mezi všemi dále zmíněnými na první místo, neboť svými aktivitami oblast Vysočiny dalece přesahovala. Svou činnost soustředila totiž na Novoměstsko, Poličsko, Velkomeziříčsko, nemalý vliv měla i na Pardubicku, v Železných horách, Pelhřimovsku a v Posázaví.⁹⁶ Prim mezi regionálními odbojáři jí nenáleží z důvodu poměrně širokého se rozvinutí do dalších lokalit tehdejšího Protektorátu. R3 se prokázala jako schopný organizátor dalších odbojových skupin, které se v oblasti Žďárska a Novoměstska v průběhu války objevovaly.

U zrodu organizace R3 stáli prof. dr. Josefa Grňa,⁹⁷ divizní generála Vojtěch Boris Luža,⁹⁸ kapitán generálního štábu Karel Štainer.⁹⁹ V oblasti regionu Novoměstska působila skupina „Generál Svatoň“.¹⁰⁰ Právě ta patřila mezi nejvýraznější a postupně navazovala

⁹⁴ Původně nesla tato organizace název Přípravný revoluční výbor, počátkem roku 1944 se už skupina nazývala Jaro, a to až do 17. července roku 1944. Přejmenována byla opět po navázání radiotelegrafického spojení s Londýnem, které bylo potvrzeno heslem „Jaro volá“. KROUPA, V., *Český antifašismus a odboj*, s. 389.

⁹⁵ Petiční výbor věrni zůstaneme: Byl odbojovou organizací, která se začala utvářet ihned po začátku okupace, tedy po 15. březnu 1939. Jejimi iniciátory byli především levicově orientovaní intelektuálové kolem *Dělnické akademie* a okolo petičního výboru „Věrni zůstaneme!“. Jejimi zakladateli byli např. doc. dr. J. Fischer, prof. V. Jankovec, prof. V. Čížek jakožto představitel zpravodajské skupiny YMCA. Stejně tak jako Obrana národa i PVVZ postihlo od října roku 1941 do jara roku 1942 rozsáhlé zatýkání a ještě téhož podzimu byla tato zatýkání umocněna, což neslo za důsledek praktické rozbití celé organizace. KROUPA, V., *Český antifašismus a odboj*, s. 349.

⁹⁶ AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č. 76, 12- 716 NM-B.

⁹⁷ Josef Grňa (1897-1967) – pochází z Předklášteří u Tišnova, vystudoval práva, poté pracoval jako úředník Finanční prokuratury v Brně a zde také nastoupil jako profesor právní vědy na technice, kde patřil mezi přední kapacity oboru. Brzy po okupaci se zapojil do odboje a stal se vedoucím činitelem brněnského vedení organizace PVVZ. Před vlnou zatýkání se 2. října 1941 uchyluje do ilegality a čtyři dny nato odchází na Českomoravskou vrchovinu. Zdeněk JELÍNEK, *Cyril Musil, Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině*, Nové Město na Moravě 1992, s. 41., též v GRŇA, Josef, *Sedm roků na domácí frontě*, Brno 1968.

⁹⁸ Vojtěch Boris Luža (1891-1944) – narozen v Uherském Brodě. V první světové válce sloužil na východní frontě, padl do ruského zajetí a poté vstoupil jako dobrovolník do srbské divize. Bojoval s československými legionáři v bitvě u Zborova a prodělal celou slavnou legionářskou anabázi na sibiřské magistrále. V začátku druhé světové války se ihned zapojil do odboje a stal se členem velení Obrany národa. Roku 1941 odchází on i celá jeho rodina do ilegality, krátce po zatčení ministerského předsedy A. Eliáše. Do odboje se později zapojuje i jeho syn Radomír Luža, který se stává organizátorem oddílu Lambda R 3. Lužova cesta odbojem skončila v Hřišti u Přibyslavi dne 2. října 1944, kde byl zabit v místním hostinci přibyslavskými četníky.

⁹⁹ Karel Štainer se narodil ve Vídni 2. prosince 1906. Byl důstojníkem z povolání v čsl. armádě a ihned v začátku okupace se zapojil do organizace PVVZ. V dubnu roku 1940 odešel Štainer do ilegality. Patřil k nevýznamnějším postavám československého odboje za druhé světové války. Stal se jedním z čelných představitelů Rady tří a aktivně se podílel na organizování odporu. Spolupracoval jak s výsadkáři z Anglie tak se sovětskými uprchlíky ze zajetí. Po válce byl vězněn a rehabilitace se dočkal až v roce 1965. Zemřel 27. 11. 1993. ČERVENÝ, O., *Osvobození Žďárska*, s. 13., také JELÍNEK, Z., *Cyril Musil, Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině...*, s. 46-47.

¹⁰⁰ Tento název však oddíl získal až po smrti generála Josefa Svatoň, tedy v době, kdy byl vedením pro oblast Novoměstska pověřen Otto Kafka. Podplukovník Josef Svatoň se narodil 8. března 1896 v Dolní Rovni na Pardubicku. První světovou válku prožil na východní frontě, zde byl zajat, vstoupil do československých legií, sloužil u 1. střeleckého pluku Mistra Jana Husi a s ním se zúčastnil bitvy u Zborova. V říjnu 1918 byl povýšen na podporučíka a současně jmenován velitelem jedné z eskadron 1. jízdního pluku

kontakty s dalšími odbojovými organizacemi a ilegalisty. Vznik skupiny, která později nesla název „Generál Svatoň“, se datuje do roku 1940 a lze ji považovat za mateřskou skupinu Rady tří. Organizátorem této skupiny se stal Karel Štainer přezdívaný Veselý,¹⁰¹ ten navázal kontakt s Dr. Josefem Grňou v roce 1941 – pozdějším politickým představitelem R3.¹⁰² Odbojová organizace Rada tří – Generál Svatoň zůstává dodnes v povědomí místních jakožto nezastupitelná složka odboje v regionu Novoměstska. Od roku 1942 převzala totiž v této oblasti hlavní roli v odbojové činnosti. Nové Město na Moravě a jemu blízké okolí jí bylo pevnou základnou až do samého konce války. Na první místo je řazena právě z důvodu obratné součinnosti s jinými odbojáři a také pro svou pevnou organizační strukturu. Ta po tragických podzimních událostech v roce 1944 prošla nutnou reorganizací z důvodu faktické likvidace zásadních postav, jež stály u zrodu celé organizace. Po smrti generála Luži se odbojáři Novoměstské skupiny Rada tří se museli vyrovnat se ztrátou dvou svých čelných představitelů – Svatoně a Sošky.¹⁰³ Obě výše zmíněné organizace nesly význam v odboji pro oblast regionů Novoměstska i Žďárska.

Sovětské výsadkáři ale nebyli jedinými vojáky Rudé armády, kteří se v kraji za dobu války objevili. Odbojová organizace R3 spolupracovala s partyzánským oddílem Černý – Čapajev. Jejich spolupráci a celkovou provázanost završil incident vykonání pomsty za smrt generála Luži. Zakladatelem a současně i velitelem oddílu Černý, jak mu také všichni říkali, byl uprchlík z romského integračního tábora v Letech u Písku Josef Serinek.¹⁰⁴ On sám v tomto táboře přišel o celou rodinu. Uprchnout se mu podařilo v polovině září roku 1942. Po dlouhé cestě se na jaře 1943 dostal až do prostoru Českomoravské vrchoviny, kde stejně jako mnozí ostatní uprchlíci, našel i on vhodný dlouhodobý úkryt. Serinek kolem

Jana Jiskry z Brandýsa. Koncem léta 1920 se vrátil již jako nadporučík do Československa, a stal se důstojníkem z povolání. V květnu 1936 byl již v hodnosti podplukovníka převelen do Vysokého Mýta. Během mobilizace v září 1938 velel kombinovanému praporu rozmístěnému v jižních Čechách a po Mnichovské dohodě se vrátil zpět do Vysokého Mýta. V polovině následujícího roku byl demobilizován a zaměstnán na obecním úřadu ve městě, krátce nato však sám na vlastní žádost odešel do penze. ČERVENÝ, O., *Osvobození Žďárska...*, s. 312.

¹⁰¹ Ale také Karel, Josef, Richard. AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č.76, 12- 716 NM-B.

¹⁰² AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č.76, 12- 716 NM-B.

¹⁰³ Eduard Soška, narozen 2. června roku 1913, byl obchodníkem z Nového Města na Moravě, člen výboru Sportovního klubu a TJ Sokol. Vedle Obrany národa se zapojil začátkem zimy 1942 do pomoci uprchlým ilegalistům prostřednictvím Cyrila Musila z nedalekých Studnic. V červenci roku 1944 odešel do ilegality (krycí jméno Skřivánek) a od té doby vykonával službu pobočníka pplk. Josefa Svatoně. Soška padl na dušičky roku 1944 při pokusu o záchranu svého velitele na Pasekách. TULIS, Josef, *Obrana národa na Novoměstsku. Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině*. Nové město na Moravě 1995, s. 33.

¹⁰⁴ Ziegeunerlager, neboli cikánské tábory měly charakter sběrných táborů, pracovních táborů nebo táborů nucených prací. V Protektorátu Čechy a Morava byly zřízeny v Letech u Písku a Hodoníně. Tábořem v Letech prošlo celkem 1239 vězňů a 341 z toho zde zaplatilo svým životem. Po té, co tábor na podzim roku 1942 zachvátila tyfová epidemie, byl dne 9. srpna 1943 zrušen. V Hodoníně bylo vězněno na 1337 Romů, z nichž v tomto místě asi 200 zemřelo. Většinu vězňů z obou táborů nacisté odváželi v letech 1942–1944 k likvidaci do Birkenau a Osvětimi. KROUPA, V., *Český antifašismus a odboj...*, s. 459.

sebe začal organizovat sovětské uprchlíky ze zajetí a z původní čtyřčlenné skupiny se oddíl rozrostl téměř na 30 členů. Jedním z nejvýraznějších partyzánů v této skupině byl nadporučík ruského letectva Nikolaj P. Bachmutskij.¹⁰⁵ Komplikace ve spolupráce s R3 nastaly zejména z důvodu téměř nulových diverzních akcí proti nepříteli. Serinek neustále žádal Svatoně o dodání zbraní, ale marně. Nakonec si je se svými partyzány musel začít obstarávat sám – přepadáváním a krádežemi. Neshody gradovaly už během léta a na podzim roku 1944 ještě posílily. Serinkovi muži byli navíc nedisciplinovaní a právě oni prosluli jako ti, kteří loupežili a popíjeli více, než bylo za války u odbojářů zvykem. Oddíl Černý – Čapajev zanikl s příchodem partyzánských organizátorských výsadků. Ke dni 15. prosince roku 1944 bylo definitivně ukončeno jednání o převzetí všech Čechů Serinkovy skupiny do oddílu Dr. Miroslav Tyrš¹⁰⁶ a sovětské uprchlíky přešli do řad Jermaku.¹⁰⁷

Dalšími blízkými spolupracovníky R3 se stal čtyřčlenný výsadek z Velké Británie – Calcium. Skupina Calcium, která prodělala výcvik pod anglickou Tajnou zpravodajskou službou, patřila ke třetí vlně výsadků československé armády z Velké Británie.¹⁰⁸ Velením byl pověřen ppor. JUDr. Jaroslav Odstrčil. Výsadek byl dále složen ze zástupce velitele rotníka Josefa Gemrota, druhého zástupce velitele Františka Širokého a radiotelegrafisty rotného Karla Niemczyka. Čtyřčlenná skupina byla vysazena do Protektorátu dne 4. dubna 1944 z letadla Halifax Mk. IILW284/GR-T společně s tříčlennou paraskupinou Barium¹⁰⁹. V momentě, kdy se letoun přiblížil k Českomoravské vysočině a zaznamenal opěrný bod i pro mnohé další výsadky – rybník Velké Dářko, se parašutisté připravili k seskoku. Vysazení nakonec proběhlo u obce Deblův – Čejkovice u Chrudimi, což bylo asi 15

¹⁰⁵ Bachmutskij utekl ze zajateckého tábora v Norimberku a přes Klatovsko se ve zuboženém stavu v listopadu 1943 dostal až na Novoměstsko. Ujal se ho rolník František Laštovička z Koníkova, který jej ukryl v hájovně Jaroslava Zeleného z Roženeckých Pasek. Bachmutskij se s pomocí Anny Zelené a MUDr. Škrdlí z Nového Města na Moravě nakonec dostal z těžkého zápalu plic. Později se mu podařilo navázat kontakt se Serinkem a Eduardem Soškou. Po uzdravení přešel k Sovětům ukrytým v bunkrech v okolí Daňkovic, později byl označován za velitele oddílu.

¹⁰⁶ Jednotka, která se vytvořila kolem výsadku Dr. Miroslav Tyrš, jehož shoz prožil v oblasti Pelhřimovska 25. října roku 1944. Z původních 15 členů výsadku se tato skupina rozrostla na 192 členů. Více v JELÍNEK, Zdeněk, KAMENÍK, Václav, *Noční výsadek*, České Budějovice 1986.

¹⁰⁷ Organizátorský výsadek Jermak byl na území Protektorátu Čechy a Morava shozen v počtu 15 osob dne 30. září 1944. VELÍK, Jan, JELÍNEK, Zdeněk, *Partyzánské a zpravodajské desanty působící na Českomoravské vysočině v letech 1944–1945*, nevydaný dokument, soukromý archiv plukovníka Jana Velíka.

¹⁰⁸ Do třetí vlny výsadků ze Západu, které probíhaly od dubna do července roku 1944, patřily dále Barium Sulphur, Potash, Carbon, Spelter, Manganese, Glucinium. KROUPA, V. *Český antifasismus a odboj...*, s. 90.

¹⁰⁹ Desant Barium tvořili velitel nadporučík Josef Šandera, jeho zástupce a šifrant četař Tomáš Býček, radiotelegrafista četař, aspirant Josef Žížka. Parašutisté seskočili u Vysoké nad Labem, jejich operační oblastí se mělo stát Hradecko a Pardubicko. Tento výsadek byl ale ihned po seskoku 15. ledna 1944 zlikvidován a jejich obě radiostanice zabaveny. AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č. 76, 12- 716 NM-B.

kilometrů od místa určení. Členové ihned po vysazení nenalezli ale jeden z padáků s balíkem a tak přišli o jednu radiostanici.¹¹⁰

Osud oddílu by jistě zasluhoval samostatného knižního zpracování, zejména pak červnový incident z roku 1944, kde se všichni výsadkáři Calcia dostali do přímého boje s brněnským gestapem, z něhož se ne všem podařilo uprchnout. Skupina byla do Protektorátu shozena, aby celkově posílila četnost radiodepeší s Londýnem. Tento úkol byl beze zbytku plněn až do konce války zbylými dvěma členy výsadku. Jistě by dnes bylo možné celkovou činnost parašutistů hodnotit mnohem výše, pokud by nedošlo k jistým nedorozuměním s odbojovou organizací Rada tří – Generál Svatoň, a to zejména s Karlem Štainerem. Oprávněně vzniklá nedůvěra ze strany přeživších výsadkářů Calcia zapříčinila po netínském incidentu faktické umrtvení aktivní spolupráce mezi parašutisty a místními odbojáři. Což vzhledem ke skutečnosti, že obě skupiny, byly řízeny Londýnem, vede k zamyšlení, na kolik byly upřednostňovány příkazy vyšší instance ve srovnání s osobními sympatiemi.

¹¹⁰ MIKULKA, Jiří, *Rád bych sloužil pro bezpečnost našeho státu dále...* sborník ABS, 2010/08, kap.09 – Biografie Josefa Gemrota. s. 231-233.

4.2 Zhodnocení odbojové činnosti a vzájemné spolupráce

Odbojová činnost ve zkoumaných regionech bezesporu bujela od prvopočátku okupace nacistickým Německem. Výzkum je zaměřen zejména na Novoměstsko, region kopcovitý, jehož centrem bylo a dodnes i zůstává Nové Město na Moravě. Právě to se stalo centrem veškeré konspirační činnosti, zdrojem zásadních informací pro odbojáře, kteří se skrývali v lesích. Od začátku války zde fungovala Obrana národa, mezi jejími zástupci byli mnohdy úředníci, poštovníci a četníci. Díky nim získávali ilegalisté informace, bez nichž by nemohli nacistickému bezpečnostnímu aparátu unikat. Po její faktické likvidaci v polovině roku 1940 její příslušníci, kteří do té doby nedoplatili na svou ilegální činnost zatčením nebo dokonce svým životem i nadále ve svých aktivitách setrývaly.¹¹¹ Přestože vojenské cíle této organizace nebyly naplněny a nacistický bezpečnostní aparát důsledně veškerou odbojovou organizaci likvidoval, lidí, kteří se do odboje chtěli zapojit, v dalších letech stále přibývalo. Pomyslnou „pochodeň“ ve vedení odboje po Obrance národa převzala Rada tří. Velení této skupiny si jasně uvědomovalo svou bezmoc v případě, že nezapočnou shozy zbraní z Velké Británie. Skupiny Rada tří – Generál Svatoň v oblasti Žďárska a Novoměstska neváhala s připojením prakticky každého, kdo se ukázal důvěryhodný. Takto započala i spolupráce s místním partyzánským oddílem Černý – Čapajev. Nelze popřít, že veškeré snahy odbojářů měly dopad na region jako takový po všech stránkách. Ovšem i tyto organizace se podílely na akcích, u nichž je rovněž možné pochybit, zdali svým uskutečněním nezpůsobily více problémů než užitku.

Jednu z nich provedla R3 společně za doprovodu Serinkových partyzánů. Šlo o odplatu za smrt generála Luži. Tato trestná výprava, vzhledem k brutalitě, již se zde odbojáři vůči přibyslavským četníkům dopustili, zůstává dodnes temnou stránkou této organizace. Záměrně adresováno R3. Bylo by totiž snadné z této akce R3 vyvinut, neboť jejími hlavními aktéry se stali zejména partyzáni oddílu Černý – Čapajev.¹¹² Ovšem realizátory vybral sám generál Svatoň a také pověřil jejím velením Serinka a Bachmutského. Tato akce se důkladně předem plánovala. Měla být výstrahou všem českým četníkům, kteří chtěli být Němcům nápomocni a byli ochotni se stát prodlouženou

¹¹¹ Jen v Novém Městě na Moravě bylo 9 členů ON popraveno, 3 padli při zteči s Němci, 13 bylo zatčeno a následně uvězněno v koncentračních táborech. TULIS, J., *Obrana národa na Novoměstsku. Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině...*, s. 18–20.

¹¹² Odplata za smrt generála Luži se uskutečnila dne 21. října 1944. Akce se kromě Bachmutského a Serinka účastnil také Lužův syn Radomír, dále Adolf Šedý, Rusové Tumajev, Barjačnyj, Martynov, Romanov, Komarov, Pogorelov a Čursin. AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č. 76, 12- 716 NM-B, také v GRŇA, J., *Sedm roků na domácí frontě...*, s. 250–251.

rukou nacistickému bezpečnostnímu aparátu. Toto se bezpochyby podařilo, týráni a následně zabiti zde ale byli i nevinní.¹¹³

Další pochybnosti vzbuzuje tehdy už Štainerem zorganizovaná akce u Netína, kam se měli vypravit členové výsadku Calcium společně s odbojáři R3 – Generál Svatoň, aby zprovoznili amatérskou vysílačku. Problém v komunikaci mezi R3 a Calcium lze pozorovat od počátku jejich spolupráce a po smrti generála Svatoně se celá věc ještě vyhrotila. Štainer totiž jednal s výsadkáři arogantně a vůbec ze své pozice nechápal, že celá akce je nesmyslná, neboť opravu vysílačky s vybavením, které měli parašutisté u sebe stejně nelze realizovat.¹¹⁴ Nakonec se ale na výpravu k Netínu stejně vydali, došlo zde k přestřelce s brněnským gestapem a následnému rychlému úprku. Toto neslo za důsledek, že výsadek Calcium se od R3 doslova odtrhl. Svou zpravodajskou činnost vykonával do konce války samostatně a dále už se na žádné akci s R3 nepodílel.¹¹⁵

Odbojová organizace R3 – Generál Svatoň se stejně tak jako Obrana národa potýkala s problémem nedostatku zbraní. Tento fakt v posledku bohužel způsobil i mnohá nedorozumění a odklonění spřízněných odbojářů k později přichozím sovětským partyzánům, neboť ti zbraně dokázali obstarat odzbrojením protivníka či krádežemi. Z mnoha četných žádostí Rady tří Londýna o shozy se na Novoměstsku uskutečnil pouze jeden, a to až v závěru války.¹¹⁶ Ze strany R3 ale proběhly pokusy o navázání spolupráce se sovětskými výsadkáři. V regionu Novoměstsko v podstatě bez problémů fungovala kooperace prozápadních i komunistických odbojářů. Žďársko ale samo o sobě bylo ryze partyzánským krajem. Zde totiž převažovala činnost partyzánské skupiny Mistr Jan Hus a zejména se tu v hojné míře vyskytoval komisař Pich – Tůma, ten zajistil praktické umrtvení veškerých kontaktů sovětských partyzánů s dalšími odbojovými skupinami v okolí Cikháje.¹¹⁷ Na Kamenném vrchu, kótě 801 se na rozdíl od penzionu u

¹¹³ Zabiti přímo v budově četnické stanice byli strážmistři Stanislav Kunderka, Ondřej Otevřel, Bohuslav Mečír a Karel Sojka. Jediný náhodný přeživší, kterého partyzáni pravděpodobně špatně zkontrolovali, byl Jiří Hörner. Ten mohl později potvrdit, že strážmistři se po zajištění prakticky ihned chtěli přidat do řad odbojářů a navíc se na likvidaci Luži podílel pouze jediný z nich. To jim ale k přežití nedopomohlo. KŘÍŽ, A., *Úloha novoměstského obchodníka Eduarda Sošky v protinacistickém odboji...*, s. 79–81.

¹¹⁴ K opravě amatérské vysílačky „Jarča“, která se nacházela na půdě hájovny Františka Pavlase u Netína bylo třeba 4 krystalů, parašutisté ale u sebe měli pouze dva. Dále pak měl u sebe radista skupiny Niemczyk jenom jeden šifrovací klíč, o druhý by musel požádat Londýn. Také Štainerovi oponoval s tím, že není technik, ale radista. ŘÍHA, Zdeněk, *Karel Niemczyk – Přítel stínů*, Nevydaný opravený rukopis ze vzpomínek Karla Niemczyka.

¹¹⁵ ŘÍHA, Z., c. d., s. 18–22.

¹¹⁶ AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č. 76, 12- 716 NM-B.

¹¹⁷ Ještě před novým rokem proběhla schůzka komisaře Tůmy s farářem Kadlecem – zástupcem odbojové skupiny R3. Tímto setkáním R3 od komisaře oddílu Mistr Jan Hus žádala, aby svou činností partyzáni nenarušovali klid v Železných horách a v oblasti Žďárských vrchů, neboť tu v brzké době R3 očekávala shoz zbraní. Tůma však tento požadavek odmítl a argumentoval slovy, že tato oblast je operačním prostorem Rudé

Musilů¹¹⁸ ve Studnici v jeden den nikdy nesešlo vícero odbojových skupin, pouze vícero sovětských výsadků. Výsledkem tedy nepochybně zůstává, že Žďársko bylo oblastí ryze partyzánskou, byť i zde další organizace operovaly, nijak výrazně se ovšem do příchodu výsadkářů neprojevovaly a ve srovnání s Novým Městem na Moravě byla jejich činnost zanedbatelná. Stejně tak jako lze spatřit rozdílnost spolupráce odboje ve dvou sobě si jinak blízkých regionech, lze také na základě porovnání zmíněných organizací jednoduše rozpoznat specifika aktivit v odboji u každé z nich.

armády, tím pádem by tu R3, která je napojena na Londýn neměla vůbec působit. STRUŽINSKÝ, Josef, *II. odboj v okrese Chrudim 1939 – 1945*, s. 37.

¹¹⁸ Cyril Musil (1907-1977) – významný představitel demokratického odboje na Novoměstsku, bývalý vynikající lyžařský závodník s mnoha úspěchy a účastník Zimních olympijských her v Garmisch-Partenkirchenu v roce 1936, kde se umístil hned za reprezentanty ze severských zemí. Lyžařskému sportu se věnoval společně se svými kamarády Bohumilem Kosourem, Vitem Fouskem a dalšími. V roce 1928 na lyžařském kurzu ve Vysokých Tatrách se seznámil s Karlem Štainerem, se kterým později za války spolupracoval. Ve Studnicích žil Musil na statku čp. 21, který upravil na lyžařský penzion, z něho se postupem času stalo stále oblíbenější letní i zimní lyžařské středisko. Jezdila sem mimo jiné celá řada hostů, jež se později zúčastnila odboje, jako např. prof. dr. Josef Grňa s chotí, hospodářský úředník Otto Kafka z Nového Města na Moravě, lyžař František Zajíček z Radňovic a mnoho dalších. Cyril Musil se stal jednou z nejvýraznějších osobností protinacistického odboje na Vysočině, na jeho penzionu dnes visí pamětní deska, která jeho zásluhy připomíná. JELÍNEK, Z., *Cyril Musil, Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině...*, s. 5.

5 Činnost sovětských výsadků ve zkoumané oblasti

Partyzánské hnutí na jaře roku 1945 představovalo jedinou rezistenční složkou, která nemálo komplikovala nacistickému režimu situaci.¹¹⁹ Jinak tomu nebylo ani v oblasti Novoměstska a Žďárska. Předchozí kapitola uvedla na pravou míru, na kolik místní organizace v posledních letech války fungovaly. Celková činnost jednotlivých partyzánských oddílů by tuto práci doslova zahltila daty a tím pádem by logicky vzniklo další deskriptivní dílo o partyzánském odboji v Protektorátu Čechy a Morava. Na základě rozsáhlého bádání bylo nutné souhrnnou činnost každého ze zmíněných oddílů podrobit diverzifikaci. Jednotlivé výsadky nesou svá vlastní specifika, v rámci této kapitoly jsem se tedy pokusila zobecnit veškeré aktivity, ty poté rozrůznit a pojmenovat. Na základě výzkumu vzešly složky organizované odbojové činnosti. Ty budou v následujících podkapitolách představeny. Kategorie jsou kromě vlastního bádání tedy určeny ze specifikací zkoumaných oddílů. Veškeré aktivity výsadkářů lze na dle získaných vědomostí rozdělit na integraci místního obyvatelstva, politickou, diverzní, zpravodajskou činnost a koordinaci závěrečného povstání. Tento výčet zahrnuje komplexně veškeré aktivity všech partyzánských oddílů ve zkoumané oblasti.

5.1 Integrace místního obyvatelstva

Ihned po seskoku partyzáni museli najít útočiště vhodné pro své skrytí. Ne všechny výsadky měly s sebou v terénu znalého Čecha či Slováka, který by byl schopen se zorientovat. Bohužel ani v případě, kdy terén perfektně znali, v orientaci místa shozu jim toto nepomohlo. Shozy totiž velice často dopadaly do vzdáleného bodu od místa určení pro svou činnost. Nejtragičtěji ze zmiňovaných výsadků dopadl shoz pro skupinu Jan Kozina, kdy vysazení partyzánů proběhlo ve dvou vlnách a předčasně, neboť se letoun při přeletu fronty dostal do protiletadlové palby. První ze skupiny byla okamžitě zlikvidována gestapem a z původních patnácti členů výsadku, zůstalo šest.¹²⁰ V jiných případech jako například u oddílu Vpřed – Orel se podařilo ihned po seskoku navázat styk s místním obyvatelstvem a prakticky se také okamžitě po seskoku bez větších problémů sejít.¹²¹ Toto

¹¹⁹ HRBEK, Jaroslav, SMETANA, Vít, *Draze zaplacená svoboda*, (Svazek 1), Praha 2009, s. 161.

¹²⁰ Výsadek oddílu Jan Kozina byl proveden 16. října 1944. První část výsadku při svém shozu dopadla do prostoru obcí Tuchořice a Lipno, 12 kilometrů jihozápadně od Loun a druhá, která byla ihned po svém dopadu zlikvidována, dopadla nedaleko lounského náměstí. Partyzáni ihned po vysazení ztratili vysílačku, tři kontejnery se zbraněmi, střelivo, výbušniny a devět osobních padáků. KYNČLOVÁ, V., *Partyzánský odboj na Svratecku v letech 1944–1945...*, s. 29.

¹²¹ VÚA–VHA, 138 b, Materiály skupiny Vpřed Orel.

se nepodařilo ani u výsadku Mistr Jan Hus, kde se při seskoku zranila lékařka a s oddílem se setkala až v polovině listopadu.¹²²

Prvotním úkolem, jež měl zajistit výsadbám jejich následovné fungování v dané lokalitě, bylo nalézt důvěryhodné spolupracovníky z řad civilního obyvatelstva. Potřebovali co možná nejdříve navázat kontakty s místními, neboť ti jim v důsledku umožňovali snazší realizaci v počátcích jejich činnosti a také svou znalostí terénu jim dopomohli najít vhodné místo, kde by se partyzáni utábořili. Jelikož je zde hovořeno o výsadbách, které se ve zkoumaném regionu objevily na podzim roku 1944, kdy už v podstatě i v zapadlých vesnicích místní očekávali, že konec války přijde v dohledné době, o pomoc místních občanů nebyla nouze. Vysočina pokrytá hustými lesy a v zimě na přelomu let 1944–1945 také velkým množstvím sněhu skýtala ideální zázemí pro partyzány. Úkryty výsadkářům poskytovali zejména lesní dělníci, hajní, nadlesní a myslivci. Právě tito se později i hojně zapojovali do řad partyzánských oddílů a odcházeli do ilegality, neboť svými odbojovými aktivitami ohrožovali nejen své rodiny, ale celé obce.¹²³

Předchozí bádání ukázalo, že spolehlivost a pomoc obyvatel malých obcí roztroušených v kopcích na úpatí lesů, byla nezměrná, a to i po silné protipartyzánské ofenzivě, kterou Němci uskutečnili na začátku roku 1945, kdy probíhala rozsáhlá zatýkání, prohlídky i vypalování domů, mučení. Občané byli v mnoha případech posíláni do koncentračních táborů nebo popravováni. Ani tyto události nepozměnily postoj k pomoci partyzánskému boji.¹²⁴ Jelikož šlo o nezanedbatelnou podporu pro sovětské výsadkáře, je nutné upozornit, že pomoc se nevztahovala pouze k jednotlivým rodinám, ale v podstatě byla rozvinutá plošně do všech domů v dané obci. Proto tyto vesnice, kde doslova každý partyzánům poskytl stravu, ubytování i úkryt, po válce začaly být nazývány „Partyzánské obce“ a tento úzus se dodnes používá i v regionální literatuře věnované odboji za druhé světové války. V těchto malých obcích lze naléznout stopy po partyzánech i nyní v podobě

¹²² VÚA–VHA, 308-87-2 Materiály oddílu Mistr Jan Hus.

¹²³ Tak tomu bylo například u hajného z Cikháje Adolfa Hamana, který pomáhal partyzánům z oddílu Mistr Jan Hus. Aby nedošlo ve vsi k dalšímu zatýkání a aby zároveň výsadkáři nacistům vyvrátili jejich podezření, rozhodli se Hamana po cestě na jihlavské gestapo, kam se měl neprodleně dne 16. prosince 1944 dostavit, přepadnout v lese – a to za účasti dalších svědků. Označili ho před nimi za kolaboranta a odvěkli do svého tábořiště. Ti poté na gestapu po pravdě vypověděli, že hajný byl partyzány označen za zrádce a patrně jej v lese popravili. VÚA–VHA, 308-87-2 Materiály oddílu Mistr Jan Hus.

¹²⁴ V rámci zimní protipartyzánské ofenzivy došlo k rozsáhlému zatýkání v řadách obyvatelstva. Toto se týkalo obcí Cikháj, Nová Huť, Licoměřice, Křížová, Lipovec. Nejsilněji perzekuce postihly Krucemburk, kdy 23. ledna 1945 byla celá obec obklíčena vojskem s kulomety, kolonou nákladních aut, kamionů a autobusů. Zatčeno bylo místní četnictvo i civilní obyvatelstvo. Při výslechu byl ubit rolník František Šešulka a dalších 23 mužů a žen bylo gestapem odvečeno, následně byli posláni do terezínské Malé pevnosti. Zde přišlo o život 11 lidí. SLÁDEK, O..., *Ve znamení smrtihlava...*, s. 238. srov. také *Partyzánské hnutí na Havlíčkobrodsku – vzpomínky, kroniky, dokumenty*, Havlíčkův Brod 1976, materiály skupiny Mistr Jan Hus.

pamětních desek nebo pomníků připomínajících odvahu místních a jejich oddanou spolupráci v partyzánské odbojové činnosti.¹²⁵

V závěru války se počty příslušníků partyzánských oddílů šplhají do neuvěřitelných počtů. Hranici sta členů překonávají s koncem války téměř všechny skupiny. V mnohých případech se samozřejmě jedná o civilisty, kteří se stali partyzány v posledních dnech války, ale tvorba organizované sítě spolupracovníků z řad místních obyvatel byla základním faktorem umožňujícím přežití v neznámém terénu. Ne ale každý z výše zmiňovaných oddílů k sobě poutal silnou základnu místních. Například partyzánská jednotka zvláštního určení Zarevo ve srovnání s jinými zkoumanými výsadky nikde nevytvářela stabilní základnu ani žádné stálé sítě spojek.

5.2 Průzkumná a zpravodajská činnost

Výsadky ze Sovětského svazu byly pověřeny i zpravodajskou činností. Jelikož byli zpravidla členy výsadku i zpravodajský důstojník a radisté, jednou ze zásadních úloh partyzánských oddílů se stala komunikace se štábem. Jak již bylo řečeno v první kapitole, partyzáni byli bojovníky v týlu fronty, proto museli podávat o situaci v místě své operační činnosti hlášení. Mezi jejich vybavení zpravidla patřily i dva radiové komplety. Prostřednictvím těchto vysílacích stanic partyzáni ihned po seskoku navazovali kontakt se svým velením. Úkolem bylo co možná nejdříve informovat o situaci v místě dopadu – případně v místě své působnosti, které mnohdy se zadáním regionu pro svou operační činnost nekorespondovalo.¹²⁶

Předmětem zájmu výzvědné služby se partyzánům staly v prvé řadě informace o počtu nepřátelských vojáků, jejich rozmístění a základny v jednotlivých obcích a městech. Důležité bylo rozlišovat, zdali se jedná o vojáky z fronty nebo stále umístěné jednotky SS, služebny gestapa či o jagdkomanda. Tyto informace byly základní jak pro partyzány samotné, tak pro velení Rudé armády, s nímž komunikovali.

Dále pro provádění následných diverzních akcí bylo nutné zjistit informace o tom, kde se nachází jaký průmyslový podnik. Středem zájmu sovětských výsadků se staly takové průmyslové závody a jiné hospodářské podniky, které Němcům sloužily jakožto

¹²⁵ Pamětní desky i pomníky se nacházejí v mnoha obcích, například ve Svatce, na Cikháji, Fryšavě, Koníkově, Roženeckých Pasekách a Samotíně. Název Partyzánské obce nese i nevydaný dokument podrobně popisující dějiny obcí na Žďársku během druhé světové války, k němuž jsem se dostala právě díky rozhovorům s plukovníkem Janem Velíkem, který je sám spoluautorem díla *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou v letech 1939–1945*.

¹²⁶ Například výsadek Jan Kozina měl původně operovat v západních Čechách, především na Chodsku. Nebývalo výjimkou, že kvůli nepříznivým podmínkám v oblasti pro plánovanou operační činnost se partyzáni museli záhy přesunout do jiného regionu. VÚA–VHA, 308-87-1, materiály skupiny Jan Kozina.

opora v dodávkách pohonných hmot i jiného materiálu, který byl zásadní pro zásobování místních vojenských posádek i pro vojáky wehrmachtu na frontě. Dále informátoři měli za úkol zjistit kolik a jakých vlaků projede na určité trati během 24 hodin, v jakém směru a jaký náklad převážejí. Informátoři museli předávat partyzánům i nákresy či fotografické snímky mostů.¹²⁷

Jako informátoři sloužili partyzánům zejména představitelé bezpečnostního aparátu z řad místního civilního obyvatelstva, důležité spojky se partyzánům stávali poštovní úředníci a starostové jednotlivých obcí, v neposlední řadě výsadkářům v přežití pomáhali lesní dělníci a hajní, kteří nejen že byli výborně terénu znalí, ale měli také přehled o pročesávání lesů a hlídkách nepřítele.

Ve zkoumaných regionech zpravodajskou činnost od konce února 1945 zajišťoval zejména paradesant Stas. Ryze zpravodajský oddíl, který měl mapovat lokalitu Žďárských vrchů, aby tímto snáze umožnil příchod dalších sovětských výsadků v této oblasti. Zpravodajci se vždy po svém seskoku museli přesunout na místo určení. Jejich výzvědná činnost a napojení se na místní informátory byla nesmírně cenná právě z důvodu předejití rychlé likvidace následných shozů partyzánských oddílů.¹²⁸

¹²⁷ VÚA–VHA, 308-87-1, Materiály oddílu Mistr Jan Hus, CHMELA, Miroslav, *Naplňený čas života*, Hradec Králové 1980, s. 71–79.

¹²⁸ Paradesant Staz byl vysazen na území Protektorátu Čechy a Morava dne 20. února 1945 ve složení Štefan Bandúr, Jan Velík, Emil Šimko. Radisté dopadli nedaleko od Heřmanče u Jidřichova Hradce. Následně se dle příkazu museli přesunout do určeného operačního prostoru Žďárské vrchy, kde sloužili jako informační kanál pro další připravovaný výsadek, jemuž Stas stal předvojem – oddíl Vpřed – Orel. Až do konce války zpravodajci úzce spolupracovali i s oddílem Kirov. VÚA–VHA, PJ 138b, Zpráva Jana Velíka z roku 1947.

5.3 Diverzní akce

Diverzními akcemi se rozumí boj v týlu nepřítele – znemožňování patřičného zásobování vojenským materiálem, přesunu dalších vojenských jednotek na frontu a přerušování telegrafního spojení mezi městy. K přímému útoku na německé vojáky, který by byl iniciován partyzány samotnými, příliš nedocházelo. Takové akce se jevily oddílovým velitelům, a to zcela logicky – riskantní na to, aby byly realizovány. Hrozilo totiž velké nebezpečí, že následně bude ze strany nepřítele docházet k velkým perzekucím na civilním obyvatelstvu. Nárůst diverzní činnosti je zaznamenán všemi oddíly zejména v dubnu a v květnu roku 1945, v době kdy už Němci nestíhali patřičně důsledně hlídat okupovaný prostor zkoumaných regionů.

Veškerá diverzní činnost byla všemi oddíly předem důsledně plánována. Vždy bylo zapotřebí obstarat trhaviny. Ty partyzáni získávali většinou od dělníků z nedalekých kamenolomů, kteří se tímto stali zásadními pro navázání spolupráce. Dále díky civilním partyzánským skupinám byli dostatečně předem informováni o pohybu vlaků na železničních tratích. Diverzní činnost byla nedílnou složkou všech sovětských výsadků operujících v oblasti Vysočiny. Pro některé z nich se stali detonace na železnici, přepadávání četnických stanic a přestřihování telegrafního spojení činnostmi výhradními. Bylo tomu tak například i u oddílu zvláštního určení Zarevo. Dle celkového souhrnu aktivit v Kroupově knize *Český antifašismus a odboj* totiž tito partyzáni: „V době svého působení v nepřátelském týlu oddíl zničil 18 vlaků, 22 lokomotiv a 120 vagónů, dále 27 plošinových vagónů s vojenskou technikou, 6 mostů a 3 vedení vysokého napětí. Vyřadil z provozu 4 lihovary a pobil kolem 1000 nepřátelských vojáků a důstojníků (mnohé akce byly uskutečněny v součinnosti s brigádami Mistr Jan Hus a Jan Kozina).“¹²⁹

Poslední citovaná věta je ze všech údajů nejvíce zásadní. Jelikož sovětské partyzáni byli záměrně vysazováni do regionů, kde již jiné výsadky působily, aby se tímto vytvořil silný operační prostor. Předpokládala se jejich vzájemná spolupráce a tím i celkové posílení diverzních akcí. Toto se i patřičně uskutečňovalo. Výsledná čísla mohou klamat. Každá skupina je v závěru války zřejmě o něco navyšovala. Dalším zvýšením výsledky detonací prošly v rámci propagandy partyzánského odboje komunisty. Unáhlené by však bylo předpokládat, že jsou čísla zcela smyšlená. O mnohých detonacích na železnici

¹²⁹ KROUPA, V., *Český antifašismus a odboj...*, s. 337., srov. s VÚA–VHA, 308-57-6, materiály skupiny Zarevo.

vypovídá dobový tisk i zprávy německé pořádkové policie, které fakticky zpochybnit z důvodu přehnaného úspěchu partyzánů v dané oblasti nelze.¹³⁰

5.4 Politická činnost

Politická činnost byla v oddílu reprezentována vždy politickým komisařem. Logicky se jím stával občan té národnosti, v jehož zemi oddíl operoval, a to právě kvůli případné jazykové bariéře. Představu o upřednostnění politických zájmů nad zájmy vojenskými je ale třeba vyvrátit. Je nutné si na tomto místě uvědomit, že kromě partyzánské brigády Mistr Jan Hus v čele politickým s komisařem Miroslavem Pichem Tůmou v tehdejším Protektorátu a zejména ve zkoumaném regionu operovaly i jiné výsadky, které ve své propagandě nebyly zdaleka tak aktivní.¹³¹

Hlavním úkolem plnění funkce politického komisaře bylo zakládání národních revolučních výborů, vytváření sítí civilních partyzánských spojek, od nichž pak získávali nezbytně důležité informace, zásadní pro uskutečňování shozů zbraní a diverzních akcí. Politický komisař musel být výhradně členem KSS nebo KSČ. Dvě podmínky politického komisaře, a tedy členství ve straně a národnost příslušná operačnímu prostředí jasně vyvozují politickou angažovanost.¹³²

Politický komisař partyzánského oddílu Mistr Jan Hus v dokumentaci o politické činnosti uvádí: „Do konce roku 1944 tak bylo založeno 37 ilegálních národních výborů na Čáslavsku a Chrudimsku a 13 na Žďársku. V lednu roku 1945 ustavil štáb skupiny Mistr Jan Hus také ilegální okresní výbory v Havlíčkově Brodě a Přibyslavi, při nichž byly zřízeny tzv. civilní partyzánské spojky.“¹³³ Nutno také podotknout, že mnozí z řad civilního obyvatelstva, kteří se k partyzánské brigádě Mistr Jan Hus přidali ani nebyli členy komunistické strany a neměli ani žádné politické ambice po ukončení válečného konfliktu. Do čela ilegálních národních výborů se ale zpravidla dostávali zástupci civilního obyvatelstva, kteří se pro stranu angažovali a po válce zůstávali v čele této už legální organizace.¹³⁴

Ze zmíněných výsadků se svou politickou činností tedy nejvíce projevovala partyzánská brigáda Mistr Jan Hus. Národní výbory partyzáni zakládali ve vesnicích i

¹³⁰ NA, f. (ÚŘP), karton 83, Hlášení velitele pořádkové policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě.

¹³¹ Jde o Zarevo, Vpřed – Orel, Stas, Kirov.

¹³² ŠOLC, Jiří, *Za frontou na východě...*, s. 98 – 101.

¹³³ Partyzánské hnutí na Havlíčkobrodsku – vzpomínky, kroniky, dokumenty, Havlíčkův Brod 1976, materiály oddílu Mistr Jan Hus.

¹³⁴ Lze vysledovat z: SKLENÁŘ, Jan, VELÍK, Jan, *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou*, 1988.

městech. Tůmovy pokyny pro vedoucí Národních výborů naznačují, kdo se mohl stát členem:

- a) jeho opravdovost v nenávisti proti německým okupantům
- b) vlastenecké chování od roku 1938 až do dnešního dne
- c) obliba u ostatních občanů
- d) spořádaný a střídmy soukromý život
- e) neohroženost, zdravý úsudek a mlčenlivost
- f) obětavost¹³⁵

¹³⁵ VÚA–VHA, 308-87-2 Materiály oddílu Mistr Jan Hus.

5.5 Koordinace závěrečného povstání

Tímto úkolem byly veškeré partyzánské boje na území Protektorátu Čechy a Morava završeny. Přípravy závěrečného povstání byly v posledku cílem všech zmíněných odbojových organizací. Nicméně je třeba zdůraznit, že místní odbojové organizace, a to i ty, kterým se v pozdější době podařilo díky výsadbům z Británie navázat spojení s Londýnem, nedisponovali zbraněmi a tudíž by se povstání, jak již bylo uvedeno, ve zkoumaných regionech jen stěží bez pomoci partyzánů realizovalo. Ovšem ne vždy ku prospěchu a pořádku zakončení šestiletých útrap. Uvedeny tedy budou dva případy z Oblasti Žďárska a Novoměstska, kde koordinace závěrečného povstání a bojů dopadly zcela protichůdně.

Závěrečnému povstání předcházely v jarních měsících roku 1945 požadavky na shozy zbraní. Protože se zejména v tomto období poměrně dosti rozšiřovaly počty místních, kteří se k partyzánům přidávali, bylo třeba neustále řešit otázku dostatečného zbrojení. Přepadávání četnických stanic zdaleka nedostačovalo pro důkladnou přípravu květnových dní, a proto pomocí radiostanic žádali velitelé výsadek o shozy zbraní. Ve zkoumané lokalitě došlo k významnému shozu na konci dubna. Na potřebný vojenský materiál čekali partyzáni ze dvou oddílů, a to Vpřed – Orel a výsadek Kirov. O plánovaném shozu se však dozvěděli Němci, a tak proběhla velká přestřelka, z níž se podařilo partyzánům uprchnout jenom díky pomoci terénu znalého hajného Josefa Uhra. Při tomto shozu se potvrdila zásada, v níž je instruováno, že partyzán nutí nepřítele vstoupit do cizího prostoru. Němci v hustých lesích, kde proběhl shoz, neměli v noci nejmenší šanci proti bojovníkům, pro něž se tento prostor stal útočištěm.¹³⁶

Ve svém předchozím výzkumu jsem se zabývala partyzánským odbojem v oblasti Svratecka. Město Svratka a jeho závěrečné květnové povstání se také stalo předmětem zájmu, neboť právě při koordinaci odsunu německých vojáků museli partyzáni prokazovat vysoké organizační i vojenské schopnosti. Když nastal chaos, ukázalo se, do jaké míry se partyzáni zachovali profesionálně a do jaké míry zvládali poměrně náročnou nastalou situaci. Výborně tento nápor zvládl právě oddíl Vpřed – Orel, jehož velitel major Melničuk,¹³⁷ na základě svých předešlých vojenských zkušeností dokázal za pomoci svých

¹³⁶ Shoz zbraní proběhl v noci 27. dubna 1945, o shoz zřejmě žádal oddíl Kirov, v čele s velitelem oddílu Zedgenidzem. Celou akci přebíráli vaků a rozestavění partyzánů, stejně tak jako útok proti Němcům a následný úprk organizoval major Melničuk, velitel oddílu Vpřed – Orel. VÚA–VHA, PJ 138b, Zpráva Jana Velíka z roku 1947, také v VÚA–VHA, PJ 138b Materiály oddílu Vpřed – Orel, Zápisky Josefa Uhra. Podrobnosti shozu popsány v KYNČLOVÁ, V., *Partyzánský odboj na Svratecku v letech 1944–1945...*, s. 42–45.

¹³⁷ Nikolaj Jemeljanovič Melničuk – velitel partyzánského oddílu Vpřed – Orel, jehož přezdívkou právem přešla do přízviska oddílu, sloužil v Rudé armádě od roku 1934. Teprve o šest let později vstoupil do

nejbližších spolubojovníků zkoordinovat závěrečné květnové povstání ve Svatce i jejím okolí.¹³⁸ Jeho čistě racionální přístup, umožnil pověřit velením organizačně schopné lidi a nejen díky tomuto faktoru se průchod prchající německé armády obešel bez zbytečného krveprolití. Velmi důležitý krok, který učinil ihned po vyhlášení všeobecné mobilizace, byl přísný zákaz prodeje i pití alkoholu pod trestem smrti a stejně tak vycházení z domů místních obyvatel, kteří se nestali přímými účastníky povstání.¹³⁹ Tato rozhodnutí se ukázala, vzhledem ke srovnání jinými obcemi ve zkoumané oblasti, jako zásadní. Melničuk těmito příkazy projevil svou prozíravost a nadhled, neboť dobře věděl, k jakým událostem na základě šestiletého útlaču českého obyvatelstva by mohlo v případě selhání morálky dojít.

Schopnost organizace povstání a disciplína nepovolovaly prakticky až do průchodu posledního německého vojáka v hlídaných lokalitách v okolí Svatky. Ty zásadní znaky ale chyběly v nedaleké obci na Novoměstsku – na Fryšavě.¹⁴⁰ Zde se po velkých oslavách konce války, jež proběhly v noci 8. května o den později, odehrál masakr německých vojáků, kteří obcí procházeli k městu Žďáru. Tomuto aktu předcházela přestřelka s jinou skupinou německých vojáků, při níž padlo několik místních a také partyzáni z oddílu Zarevo. Umocněná nenávist přinesla s sebou akt, o němž dlouhá léta místní mlčeli. Dodnes zůstává přesný počet popravených neznámý, odhady se různí, pravděpodobně šlo o sto padesát mužů a jednu ženu.¹⁴¹ Tuto událost nelze popřít, ale ani omluvit. Bývala by byla možná dodnes utajována, pokud by se jednomu z Němců nepodařilo z poprav uprchnout. Předlistopadová literatura tuto skutečnost buď popírá zcela, nebo ji obhájí těmito slovy:

„Z pod ocelových přilbic esesáků hleděly oči lesknoucí se strachem a touhou vraždit. V tom zazněl výstřel z lovecké pušky... Bylo nutno přijmout boj uprostřed

Komunistické strany Sovětského svazu. V rámci války na východní frontě byl pověřen organizací partyzánského hnutí v Kyjevě. Později byl ukrajinským štábem partyzánského hnutí jmenován velitelem výsadek zpravodajské partyzánské skupiny Vpřed. VÚA–VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel, složení skupiny., ŽAMPACH, V., *Partyzánské portréty...*, s. 337–344.

¹³⁸ Konkrétně šlo o koordinaci povstání ve Svatce, Herálci, Kameničkách, Svratouchu, Cikháji, Čachnově, Krouně, Křižánkách.

¹³⁹ Všeobecná mobilizace byla vyhlášena 5. května 1945 a týkala se všech mužů ve věku od 17 do 50 let. VÚA–VHA PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel, Hlášení Jana Uhra, Jana Víška a Josefa Unčovského z léta 1945.

¹⁴⁰ Obec Fryšava leží uprostřed nejmohutnější části Žďárských vrchů. Nachází se v novoměstském regionu, v okrese Žďár nad Sázavou. Od vrcholu Devíti skal ji dělí 5 km. Její domky jsou vystavěny v nadmořské výšce 713 m. n. m. a je rozložena do délky dvou kilometrů po obou březích potoka Fryšávky. Vesnici ze všech stran lemují husté lesy, a proto byla ideálním úkrytem pro uprchlíky ze zajateckých táborů i pro vytvoření jedné ze základů partyzánského odboje v tomto kraji. SKLENÁŘ, J., VELÍK, J., *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou...*, s. 17–24.

¹⁴¹ Exhumace prokázala celkem 51 těl. Ze vzpomínek pamětníků a zápisů šlo ale přibližně minimálně o počet vyšší. Některé zprávy podávají informace o počtu až 186 vojáků, přičemž žena, která s nimi cestovala, byla mnohokrát znásilněna a nakonec ji jeden z mužů vrazil do pochvy krumpáč. I mrtvá těla vojáků byla místními značně znetvořena – pošlapána, pobodána. ČERVENÝ, O., *Osvobození Žďárska...*, s. 389.

vesnice. Partyzánům přicházeli posily z blízkého lesa a mezi Němci nastal zmatek. Zbylí však dostali posilu v podobě dvou tanků. V tomto boji nemohlo být zajatců.“¹⁴²

Specifický průběh konce války se svými rozmanitými osudy a mnohými oběťmi s sebou nese každá obec z obou regionů. Nelze ale partyzánům upřít značné zásluhy v koordinaci závěrečného povstání. Velitelé oddílů měli zkušenosti z bojů na frontě a byli tedy schopni zajistit zbraně, dát nutné příkazy ke zbudování zátarasů a hlídek, aby Němci neprocházeli vesnicemi a nedocházelo takto k událostem jako na Fryšavě. Celkový přínos sovětských výsadkářů v posledních dnech války na Vysočině byl nejen nepopiratelný, ale soudě dle mého vlastního hodnocení, se stali partyzáni hlavní složkou koordinace povstání v celé zkoumané oblasti.

¹⁴² SKLENÁŘ, J., VELÍK, J., *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou...*, s. 23.

6 Typologie partyzánů

Klasifikace partyzánů v rámci komplexního partyzánského hnutí celou práci uzavírá. Na základě získaných vědomostí o problematice partyzánského odboje vymezím jednotlivé kategorie partyzánů, kdy každá z nich nese svá specifika. V rámci studia a zpracování této problematiky by na ně měl být brán zřetel. V tuto chvíli je stav přístupu českých historiků metodologicky stagnující, a proto jeden z dílčích záměrů práce je nastínit jiné hledisko, které napomůže pozměnit přístup k věci. Doposud totiž žádná klasifikace takto rozsáhlého odboje v rámci druhé světové války neexistuje, proto tedy také není možné dojít ke komplexním závěrům v otázkách přínosu či negativního vlivu sovětských partyzánů v Československu. Závěrečný přehled tedy předkládá návrh, jak by mohlo být v budoucnu užitečné v rámci této diverzifikace získat celkový náhled na věc. Jednotlivé kategorie berou na zřetel celkovou analýzu partyzánského odboje ve zkoumaných regionech Novoměstsko a Žďársko.

6.1 Sovětští partyzáni (výsadkáři)

Z předchozí analýzy se jasně tato kategorie vymezuje, a to zejména v kapitole druhé a třetí. Jednoznačná definice Sovětského partyzána je tedy poměrně snadná a logicky vyplývající z již napsaného textu. Jednalo se o člena organizovaného výsadku, vojáka Rudé armády (různé národnosti, avšak nejčastěji ukrajinské a ruské). Pověřen byl jasnými úkoly, jimiž měl dopomáhat fungování celé partyzánské skupiny. Měl být vycvičený k vykonávání těchto úkolů. Společný cíl všech partyzánských výsadek v českých zemích byla koordinace závěrečného povstání českého lidu a boj v týlu fronty, znesnadňování zásobování nepřítele, diverzní činnost, iniciace místního obyvatelstva pro partyzánský boj a aktivní zapojení do napomáhání celkové likvidace nacistické okupace. Na základě teoretického rozboru tyto partyzáni odpovídají třem ze čtyř definitorních znaků partyzána, z nichž v práci vycházím. Tito partyzáni nehájí vlastní zemi. Jsou to rovněž političtí revoluční bojovníci, komunisté bez vlasti, kteří ale mohou své pohnutky hájit nutnou likvidací imperialistického nepřítele.

6.2 Čeští partyzáni (výsadkáři)

Druhým typem partyzána je Čech či Slovák, který se ze zajateckého tábora dostal do příprav a výcviku partyzánských organizátorských výsadek. Členy výsadku byli zpravidla i uprchlí komunisté či zajatci z Protektorátu. Často, vzhledem k jazykovým možnostem, zastávali funkci politického komisaře či zástupce skupiny pro styk s civilním

obyvatelstvem. V případě, že nešlo o partyzánské skupiny, ale pouze zpravodajské paradesanty, nebylo výjimkou, že se celý výsadek skládal pouze z Čechů a Slováků.¹⁴³ Zdůrazněno musí být, že tito vojáci prošli rovněž klasickým partyzánským výcvikem a v případě radistů výcvik ještě pokračoval několikaměsíčním zpravodajským školením.

V souvislosti s funkcí politického komisaře se proslavila osobnost Miroslava Picha–Tůmy. V podstatě nejslavnější Český partyzán, který se stal členem výsadku. Opakovaně kritizován v podstatě veškerou současnou literaturou. Autoři z Tůmy vytvořili ústředního představitele partyzánského odboje za druhé světové války. Pich–Tůma je zásadní ikonou obrazu partyzánského odboje v předlistopadové i polistopadové éře autorů. Právě díky němu bylo vůbec možné vysledovat oba dva směry. Celá partyzánská brigáda zůstala pošpiněna jeho jménem. Agresivní Pich–Tůma, nelítostný, kopající do lidí, komunista tělem i duší. V posledku se literatura zaměřila na masakr části výsadku u Leškovic na jaře roku 1945, kde byl zabit i velitel skupiny major Fomin. Pich–Tůma se pravděpodobně sám stal informátorem gestapa a udal místo, kde se nacházel zbytek jeho oddílu.¹⁴⁴ Spolupráce Picha–Tůmy s gestapem, jeho neoprávněné popravy a psychická labilita, poválečné aktivity, umožnily skrýt veškeré přínosy nejen této partyzánské brigády. Na tomto místě je třeba uvést citaci Jiřího Šolce: „Politici komisaři nebyli v naprosté většině zavrženíhodnými a obávanými diktátory či despoty a jejich činnost je nutno posuzovat individuálně. Pich–Tůma byl jenom jeden!“¹⁴⁵

¹⁴³ Ve zkoumaném regionu je to například paradesant Stas.

¹⁴⁴ V boji u Leškovic, kde partyzáni zůstali obklíčeni více než 250 příslušníky branné moci z Chrudimi a Habrů, dále se akce účastnila 2 jagdkomanda ochranné policie (9. a 10. rota) III SS policejního pluku 20, sonderkomando, stíhací četa FAT 322 jako úderná skupina a 3 radiové a zpravodajské pátrací roty 966. Partyzáni usilovali obstojně o svůj život a souboj s Němci trval od zhruba od 19. hodin až do 4. hodiny ranní. Padli zde Ivan Vasiljevič Perchun, Lydia Alexandrovna Smyková, Marija Nikiforovna Poljaková, Alexandr Nikolajevič Čepurov, čeští partyzáni Josef Coufal a Jan Janáček. VÚA–VHA, 308-87-1, Materiály oddílu Jan Hus., srov. KUBÍN, Milan a kol. *Partyzánská odysea a osud Věry Pilařové*. Brno 2014, Okresní muzeum Havlíčkův Brod – Dokumenty odboje 2. světové války, KOUBSKÝ, Milan, *Průvodce expozicí památníku partyzánské brigády Mistr Jan Hus v Leškovících*, Havlíčkův Brod 1987.

¹⁴⁵ ŠOLC, J., *Za frontou na východě...*, s. 101.

6.3 Čeští partyzáni

Český partyzán, nikoliv člen výsadek, ale jeho nedílná součást po navázání styku. Českých partyzánů, kteří byli ochotni pomáhat výsadekářům ze Sovětského svazu, příliš mnoho nebylo. Jde o výrazné osobnosti z jednotlivých oblastí. Jedná se o civilistu, který se stal členem partyzánského oddílu ještě v průběhu války a za všudypřítomných perzekucí ze strany německých bezpečnostních složek Protektorátu. Zpravidla se českými partyzány stávali místní hajní a lesní dělníci. Tito zmiňovaní často spolupracovali od začátku války i s jinými místními odbojovými organizacemi. V partyzánském odboji, ale vzhledem k rezistentní funkčnosti ostatních odbojářů inklinovali podstatně více. Čeští partyzáni se stali pro výsadekáře zásadními zejména v těžkých začátcích po seskoku, neboť byli terénuznalí a s ohledem na jejich předchozí činnost už věděli, komu mohou důvěřovat. Navíc měli nesrovnatelné množství informací a zkušeností s nacistickým bezpečnostním aparátem, dokázali být patřičně nápomocni i při hledání úkrytů v lesích. Aktivně se podíleli na diverzních činnostech. Jednalo se o výrazné osobnosti, ale ani u těchto partyzánů nebylo pravidlem, že se po změně režimu dostávali do vyšších funkcí v rámci strany. Tito však členy komunistické strany v podstatě bez výhrad byli. Politické ambice však tito partyzáni po válce příliš nemývali. Jelikož šlo zejména o nadlesní, hajné a myslivce, vrátili se nejčastěji zase zpět ke své předchozí profesi.

6.4 Civilní partyzánské skupiny

Civilní partyzánské skupiny¹⁴⁶ se staly nedílnou složkou partyzánského odboje. Podstatně rozsáhlou síť CPS vytvářeli ihned po dopadu partyzáni oddílu Mistr Jan Hus. V této kategorii je třeba věnovat zvýšenou pozornost tomu, kdo všechno vlastně spadá do jejího rámce. Tradičně organizování a napojování dalších civilistů pod CPS bylo kladeno za úkol zejména vedoucím národních revolučních výborů, a právě proto je tento název neodmyslitelně spojen s „husovci“. V rámci nové klasifikace třídění do CPS ale nespádají pouze informátoři napojení k národním výborům. Takto to by bylo možné tuto kategorii vymezit pouze u tohoto jednoho z výsadek. Propůjčený název v nové typologii představuje jednak CPS utvářených národními revolučními výbory, dále pak ale i civilisty, kteří se stali nápomocni partyzánskému odboji, aniž by jakkoliv byli napojeni na komunistickou stranu. Do této kategorie tedy spadá veškeré venkovské obyvatelstvo, jež sovětským výsadekářům poskytovalo zázemí v podobě potravin a úkrytu. Tito civilisté byli velmi spolehlivými informátory, navíc, na rozdíl od obyvatelstva měst tu neexistovala v době války žádná

¹⁴⁶ Dále už jen CPS.

anonymita, čili pokud se v obci objevil někdo, kdo kolaboroval, partyzáni o tomto byli vždy vzápětí informováni.

CPS, které se nacházely ve městech, byli zpravidla napojeni na národní revoluční výbory a kromě informací o celkové situaci v dané lokalitě, podávali také zprávy o pohybu místních jednotek německých bezpečnostních složek. Dále pro partyzány připravovaly podklady k přípravě diverzních akcí, obstarávali tisk informačních letáků o stavu na frontě, v neposlední řadě měli také za úkol vyhledávat další civilisty, kteří byli dostatečně důvěryhodní se do ilegální činnosti zapojit. Přestože se tito civilisté do střetů s Němci v lesích v oblasti Vysočiny nezapojovali, byli mnohdy díky informacím, které partyzánům předávali o mnoho cennější než přímí účastníci bojů.¹⁴⁷

6.5 Partyzáni posledních dní

Ve všeobecném povědomí o partyzánském odboji v Československu se nese nazírání na partyzány, jakožto na účastníky květnového povstání, kteří se stali partyzány mnohdy jen proto, aby zahladili v posledních dnech nacistické okupace stopy po svých neblahých činech, jichž se v průběhu předešlých šesti let dopustili nebo snad jen proto, aby i oni mohli po válce vyprávět, že se také aktivně zapojili do odboje. Proto pro upřesnění této kategorie je třeba uvést rozdíly v celkovém počtu aktivních partyzánů z Protektorátu v průřezu času. Na počátku roku 1945 nedosahovaly počty aktivních partyzánů ani desetiny květnových čísel.¹⁴⁸

Tato kategorie se nutně musela vymezit právě z důvodu, aby v dalším bádání nebyli zaměňováni aktivní spolupracovníci, kteří se připojili k sovětským výsadbám již v průběhu války a mnohdy také kvůli své informační či diverzní činnosti museli odejít do ilegality a zbytek války strávili v lesích společně s partyzánským oddílem, jehož členství jim také rovněž příslušelo. Na problematiku partyzánů posledních dní je třeba nahlížet s jistým odstupem, neboť ne všichni, kteří se partyzány stali v průběhu května roku 1945, se chtěli na svých činech z konce války v poválečném oslavování tohoto typu odboje obohatit. Masový nárůst nových členů byl nutný i proto, že partyzánské oddíly organizovaly závěrečné květnové povstání v tomto regionu a rovněž také v jiných oblastech tehdejšího Protektorátu. Jelikož místní, kteří byli partyzány organizováni do skupin, měli za úkol budovat zátarasy, odzbrojovat prchající vojáky wehrmachtu a podávat hlášení velení

¹⁴⁷ Viz příběh informátorky Marty, která spolupracovala s partyzánskou brigádou Jan Žižka v MŇAČKO, Ladislav, *Smrt si říká Engelchen*, Praha 1959.

¹⁴⁸ Například oddíl Mistr Jan Hus se z původních 12 mužů vyšplhal celkem na 444 partyzánů, skupina majora Melničuka Vpřed – Orel s 11 výsadkáři měla po necelém měsíci a půl fungování v oblasti Svratecka v závěru války také přes 100 členů, stejně tak tomu bylo i s oddílem Jan Kozina, k němuž patřilo po 8. květnu 1945 okolo 500 osob. VÚA–VHA, 308-87-1, Materiály oddílu Jan Hus.

příslušného oddílu, se nutně museli stát jeho členy, aby se tímto vytvořila jasná organizační struktura. Ta totiž klasicky měla vojenský řád, aby bylo jasné, kdo se komu za své činy zodpovídá a na kolik je plní.¹⁴⁹

Rčení o tom, že na konci války byl každý partyzánem, do značné míry platí i pro zkoumané regiony. Dokonce není pochyb o tom, že v těchto posledních dnech války měli všichni jistě jediný cíl, a to být nápomocni při osvobození své země od německé okupace. Jistě se mezi těmito lidmi našli i takoví, kteří byli členy komunistické strany, zpravidla ale neměli v podstatě žádnou politickou angažovanost. Neregulárními bojovníky ovšem byli a své životy i v těchto pár dnech mnohdy riskovali.

¹⁴⁹ Například květnové povstání ve Svatce, zde byli 5. května povoláni všichni muži ve věku od 17 do 50 let. Ze Svatky bylo organizováno povstání ve všech jí přilehlých obcích. Muži, kteří byli mobilizováni a aktivně se v posledních dnech války na povstání a koordinaci odsunu německých vojáků podílely, se bez výhrad takřka všichni stali členy partyzánského oddílu Vpřed – Orel. (Na herálecku a kamenicku už podléhali partyzánskému oddílu Jan Kozina, v oblasti okolo Cikháje to byli členové brigády Mistr Jan Hus atp.) VÚA–VHA, PJ 138B, Materiály oddílu Vpřed – Orel.

7 Závěr

Cílem předložené diplomové práce je celková analýza partyzánského hnutí, rezistenční složky proti nacistickému Německu za druhé světové války v Protektorátu Čechy a Morava. Konkrétnímu výzkumu pak předmětně posloužily k vyobrazení dva regiony kraje Vysočiny – Žďársko a Novoměstsko. Mnohaleté bádání i neutuchající zájem o problematiku dovolily v rámci této závěrečné práce předložit ve svém výsledku práci analytickou, takovou, která přinese můj vlastní tvůrčí výklad a zároveň napojí partyzánský odboj do širších souvislostí, jichž se bezpochyby tato rezistenční složka týká.

Prázdná mezera, jejíž velikost vzhledem k rozměrům působení sovětských výsadků v Protektorátu Čechy a Morava je poměrně rozsáhlá, má být ve zkoumaných regionech touto prací vyplněna. Bádání problematiky partyzánského odboje jsem v jeho jednotlivých kapitolách, uchopila analytickým zpracováním a rozhodla jsem se nezabývat dopodrobna každou menší událostí, aktivitou, která zde byla ze strany výsadkářů provedena. K tomu, aby se výzkum mohl uzavřít, byl nutný výstup vyšších celků, jež už nadále nebudou podmiňovány zbytečnými drobnostmi způsobujícími v posledku jen další polemizace.

Úvodní kapitola si vymezila definovat pojem *partyzán* a zasadit jej do kontextu druhé světové války a v jejím závěru byly určeny hlavní rysy partyzánů, které se vtahují k výsadkářům ze sovětského svazu ve zkoumané oblasti. Teoretický rozbor bez větších problémů vymezil specifika partyzánů, a víceméně také ověřil, že o tento typ rezistence vskutku v lesích Vysočiny opravdu šlo.

Kapitola, která předložila postřehy o východní frontě, nesla za úkol vykreslit postoje dvou nepřátelených stran a jejich střet, který se promítl do té doby nesrovnatelně surového konfliktu. Stala se nedílnou součástí diplomové práce, neboť v doposud vyšlých monografiích nepřikládali autoři na prostředí, z něhož se později partyzánské organizátorské výsadky do Protektorátu Čechy a Morava vytvořily, dostatečný důraz. Naprostá většina členů jednotlivých oddílů měla předešlé válečné zkušenosti z východní fronty, nelze tedy od jejich původu a zformování se odhlédnout. Dodnes zůstávají vyzdvihovány negativní počiny brutálních a chováním nezvladatelných partyzánů. Tato kapitola provedla exkurz do východní fronty, abych mohla v závěru posoudit, do jaké míry jsou obvinění relevantní. Došla jsem záhy ke konkrétnímu závěru, že vzhledem ke krutostem, které sovětsí vojáci při bojích na východní frontě prožili se, až na výjimečné případy chovali s přihlédnutím na to, že válka s sebou nese jistá pokřivení v chování lidí, partyzáni ve zkoumané oblasti nevyvolávali žádnou zbytečnou agresivitu ani neprováděli zločiny na civilním obyvatelstvu. Cílem této kapitoly ale nebylo ve vyobrazení hrůz

východní fronty zastínit krádeže a často neúnosně brutální chování některých z partyzánů ve zkoumaném prostoru. Mělo by být ale takto upozorněno, že jeden zapřísáhlý komunista¹⁵⁰ svými krutostmi přece nesmí pozměnit celkový pohled historiků na přínosy a celkové výsledky partyzánského hnutí v Československu.

Ve třetí kapitole byla věnována pozornost vývoji, aktivitám a spolupráci odbojových organizací ve zkoumaných regionech. Předložila v krátkosti výčet těch, jejichž činnost do značné míry oblast v odboji ovlivňovala. Představení těchto skupin prokázalo, že do odboje se promítala kromě vcelku neúspěšných příprav závěrečného povstání také aktivity v oblasti konspirační, informátorské a charitativní. Přestože se ani zdaleka tyto organizace neprojevovaly tak výrazně jako později příchozí výsadkáři, rozhodně měly poměrně velký vliv na skličující nálady okupovaného obyvatelstva. Bohužel ale způsobila kooperace nejrůznějších místních odbojových skupin a západních výsadků nepřehlednost ve vztahu nadřízenosti a podřízenosti. Tedy kromě rozsáhlých perzekucí, kterými v průběhu války musely organizace projít, je postupně likvidovaly i špatné mezilidské vztahy a zmařená očekávání podpory ve formě shozů tolik potřebných zbraní.

Dalším výstupem předložené diplomové práce se stalo mé vlastní rozdělení činnosti partyzánských oddílů ve zkoumané oblasti, tedy v regionech Žďársko a Novoměstsko. Činnost partyzánských oddílů byla v práci vyčleněna do pěti kategorií, a to: Integrační, Zpravodajská, Diverzní, Politická činnost a Koordinace závěrečného květnového povstání. Toto účelné dělení vzešlo z nepřehlednosti dosavadních knižních publikací. Na základě třídění aktivit jednotlivých partyzánských oddílů je totiž možné třídit i oddíly samotné, provádět analýzu dle regionů, a to jaké druhy oddílů se v dané oblasti nejvíce vyskytovaly, na jaké činnosti byly zaměřeny, do jaké míry své úkoly plnily a jaký vliv měla jejich činnost pro vývoj druhé světové války ve zkoumané oblasti. Potažmo pak díky vzniklým analýzám bude možné celkově zhodnotit partyzánský odboj v Protektorátu Čechy a Morava. Dále pak logicky může takový výzkum dát vzniku komparativním pracím, v nichž bude porovnáváno partyzánské hnutí i s jinými evropskými zeměmi, v nichž byl tento typ odboje za druhé světové války rovněž zastoupen.

Výsledky zapojení se sovětských výsadkářů do odboje ve zkoumaných regionech hodnotím jako celek velice pozitivně. S přihlédnutím na minimálně funkční stav místních odbojových organizací v době příchodu partyzánů, lze poměrně snadno zaznamenat nebývalý nárůst odbojové činnosti v souvztažnosti s podzimními shozy sovětských partyzánů v roce 1944 do dané oblasti. Integrace místního obyvatelstva narostla do

¹⁵⁰ Miněn Miroslav Pich–Tůma.

vysokých čísel. Důkazem toho je síť partyzánských obcí v jak v regionu Žďársko, tak i Novoměstsko. Výčet obyvatel, kteří byli ochotni pomáhat a opravdu dobrovolně s partyzány spolupracovat, by byl opravdu dlouhý. Mezi těmi se samozřejmě našli i kolaboranti. I na ně je třeba brát dvojitý metr. Někteří pouze ze strachu z možné perzekuce, po návštěvě partyzánů, jednoduše zazmatkovali a o jejich pobytu s povědomím o záchraně svého života, podali nepříteli zprávu. Došlo samozřejmě i na situace, kdy neprávem partyzáni zlikvidovali podezřelého kolaboranta. Většinou ale nebyl problém, a to právě díky spolupracovníkům z řad místních, zrádce odhalit a zlikvidovat.¹⁵¹

Dalšími hodnocenými subčinnostmi byly aktivity v oblastech zpravodajství a informátorství. Všechny výsadky, které v daných regionech působily, měly ve svých pokynech zpravodajskou činnost. Zde je na místě vyzdvihnout předvoj zpravodajského desantu Staz na konci února roku 1945, který měl v oblasti Železných hor důsledně zmapovat situaci pro později příchozí výsadkáře do této oblasti, což se beze zbytku podařilo. Jako informátoři sloužili výsadbům civilisté, zejména z větších měst, kde se vyskytovaly i služebny německé pořádkové policie a jagdkomanda. Ne všechny partyzánské oddíly však užívaly pomoci stálých spojek. Namísto toho se více spoléhali ve své vlastní ochraně na rychlé přesuny, nezakládání stálých tábořišť – udržování své identity v naprostém utajení.

Diverzní činnost rovněž po příchodu sovětských partyzánů velice vzrostla. Partyzánům v součinnosti s civilním obyvatelstvem se poměrně dařilo vykonávat veškeré záškodnické aktivity. Zejména se pak tyto akce navýšily v jarních měsících roku 1945. Neznamená to ale, že do té doby nečinně partyzáni obohaceni nakradeným alkoholem vyčkávali na konec války. Jednou z hlavních komplikací byla tuhá zima a obrovské množství sněhu. Logicky vzato byl poměrně problém se kamkoliv přesunout a rychlý úprk lesem se také neprováděl snadno, navíc stopy ve sněhu Němci mohli bez obtíží lehce nalézt. Ovšem i přes tyto nehostinné podmínky partyzáni vykazovali aktivity i během zimy – často na lyžích zapůjčených od jejich pomahačů. Vysoká čísla diverzních akcí nutně neznamenají jen komunistickou propagandu v literatuře, ale hlavně fakt, že na většině akcí se podíleli členové třeba i tří skupin najednou, proto se pak tyto akce načítají do neuvěřitelných čísel. Pozornost byla zaměřena na ty nejvíce zásadní a ověřeny byly prostřednictvím nacistické protektorátní dokumentace a ta v podstatě žádnou z velkých destrukcí či střetů Němců s partyzány nevyvrací.

¹⁵¹ Například dne 25. listopadu 1944 partyzáni oddílu Mistr Jan Hus v čele s Chimičem zcela oprávněně popravili fryšavského hajného Josefa Brdického za kolaboraci. VÚA–VHA, 308-87-1, Materiály oddílu Jan Hus.

Politická činnost bezesporu patřila k většině výsadků. Stala se nedílnou součástí partyzánského hnutí v celém Protektorátu Čechy a Morava. Samozřejmě ani Vysočina nebyla výjimkou. Nelze ji ale přičítat pouze oddílu Mistr Jan Hus, poměrně dosti své politické zájmy prosazovaly i skupiny Vpřed – Orel a Jan Kozina. Zakládání Národních výborů a jejich následné úkony v podobě integrace dalších členů pro rozvoj odboje, a tedy i pro přípravu závěrečného povstání, byly pro partyzány zásadní. Samozřejmě měla v důsledku politická činnost poměrně velký poválečný přesah. Mnozí, kteří měli ve výborech vedoucí pozice, po skončení bojů zůstali i nadále prokomunisticky aktivní. Jelikož se z těchto civilních partyzánů stali po válce hrdinové, snadno získali podporu ve volbách a byli voleni jako starostové obcí. Takovéto politické ambice měli zejména ti, kteří se nestali přímými členy výsadků v terénu, tedy nešlo o aktivní odbojáře, jež ať dobrovolně či nikoliv odešli s partyzány do lesů a účastnili se diverzních akcí nebo bojů s Němci. Závěrem lze ale říci, že rozsáhlé partyzánské hnutí v daných regionech mělo značný vliv na předúnorový vývoj. Koordinace závěrečného květnového povstání se v oblasti Žďárských vrchů důsledně prováděla. Záleželo samozřejmě na organizačních schopnostech velitele výsadků, což byl nejvíce zásadní faktor pro jeho bezproblémovost.

Z práce dále vzešla klasifikace partyzánů v rámci celého partyzánského hnutí. Tato klasifikace představuje pět základních skupin účastníku, kteří se na tomto odboji podíleli. Jde o sovětské partyzány, vojáky rudé armády pověřené určitými úkoly v rámci snažení ukončení druhé světové války. Bojovníky v týlu fronty. Neregulérní bojovníky, ale regulérní partyzány, v případě pominutí faktu, že území, na jehož osvobození se podíleli, nebyla jejich rodnou domovinou, a tedy tímto jejich aktivity zpochybňuje fakt, že neosvobozovali vlastní zemi, okupovanou nepřítelem, ale jim velmi vzdálenou a charakterem své samostatnosti pro ně nepřesvědčivou. Dalšími partyzány jsou českoslovenští vojáci, kteří uprchli ze zajetí, byli zapojeni do výcviku partyzánů v Sovětském svazu a následně byli shozeni s vojáky Rudé armády na území tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava. Místní civilisté, kteří odboji pomáhali, se v mnohých případech později stali pomocníky – opěrnými body pro výsadky ze sovětského svazu a v rámci svých aktivit se takto často dostali do podezření nacistického pořádkového aparátu, což následně způsobilo, že nechťic či kvůli nadšení z aktivního se zapojení do odboje přešli do ilegality a po složení přísahy se stali členy partyzánských oddílů.

Specifickou kategorií jsou civilní partyzánské skupiny, které z výše zmíněných partyzánských oddílů využívala hojně brigáda Mistr Jan Hus. Ať už civilní obyvatelstvo partyzáni zapojovali výhradně z důvodu pomoci při zakládání národních výborů či kvůli

jim tolik potřebnému získávání informací, i tito lidé se stávali součástí partyzánských oddílů. Přestože nebyli nápomocni ve ztečích s nepřítelem, jejich přínos nelze zpochybňovat, neboť bez informátorů by jednak jistě pozbylo život mnoho jiných partyzánů, ale také se díky nim mohly realizovat diverzní akce. Tito lidé byli vystavováni stejnému, ne-li většímu nebezpečí ze strany nepřítele. Kategorie partyzánů uzavírají partyzáni posledních dní. Už z názvu lze poměrně snadno dedukcí rozkrýt, o jakých partyzánech se hovoří. V závěru války byl přece každý partyzán, ale zpětně je nutné umět partyzána zařadit do určité skupiny. Klasifikace umožní výzkum vytvářet na základě jednotlivých kategorií, respektive jej alespoň rozlišit na sovětské výsadky a zapojení místního obyvatelstva do partyzánského hnutí. Bude možné provést analýzu jednotlivých typů nebo výzkum zaměřit například pouze na spolupráci s civilními partyzánskými skupinami.

8 Prameny a literatura

8.1 Prameny

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv

fond 308

- 308-87-2 Materiály partyzánského oddílu Mistr Jan Hus
308-87-1
308-87-3
308-85-4 Materiály partyzánského oddílu Jan Kozina
308-85-5
308-57-6 Materiály partyzánského oddílu zvláštního určení – Zarevo

fond PJ 138 b

- PJ 138b Materiály partyzánského oddílu Vpřed – Orel
PJ 138b Materiály paradesantu Stas

Národní archiv

NA, f. (ÚŘP), karton 83, Hlášení velitele pořádkové policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě.

Archiv bezpečnostních složek

fond 302

fond 308

- 302-153-1 Materiály oddílu Mistr Jan Hus
308-0-183

Z 989

fond 325

- 325-140-21 Materiály oddílu Jan Kozina
325-140-39

Horácké muzeum Nové Město na Moravě

Fond II. světová válka – R-3, západní desanty

Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou

Dokumentace odboje v okrese Žďár nad Sázavou

Městské muzeum a archiv Svatka

Materiály k období 2. světové války

Rozhovory s pamětníky

Jan Velík

Jiří Kudrna

Vlastimil Kyncl st.

Nevydané dokumenty

HAMAN, Adolf, *Zápisník vzpomínek z druhé světové války*.

ŘÍHA, Zdeněk, *Karel Niemczyk – Přítel stínů*, Nevydaný opravený rukopis ze vzpomínek Karla Niemczyka.

SÁDOVSKÝ, František, *Svratecko v Národním odboji*, 1946.

SÁDOVSKÝ, Josef, *Zpráva o odbojové činnosti obce Svatouchu v roce 1945*.

UHER, Josef.: *Zápisník o činnosti za druhé světové války*, 1945.

VELÍK, Jan, *Činnost zpravodajského oddílu Stas*, 1946.

VELÍK, Jan, JELÍNEK, Zdeněk, *Partyzánské a zpravodajské desanty působící na Českomoravské vysočině v letech 1944–1945*, 1988.

VELÍK, Jan, SKLENÁŘ, Jan, *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou*, 1988.

8.2 Literatura

- BAKER, Lee, *2. světová válka na východní frontě*, Brno 2012.
- BELLAMY, Chris, *Absolutní válka. Sovětský svaz za druhé světové války*. Praha 2011.
- BENČÍK, Antonín, *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války*. Praha 1961.
- BUTLER, Rupert, *Gestapo: dějiny Hitlerovy tajné policie 1933-1945*, Praha 2004.
- CLAUSEWITZ, Carl, *O válce*, Praha 2008.
- ČERNÝ, Jaromír, *Byli jedni z nás: vzpomínka na naše novoměstské spoluobčany, oběti holocaustu*, Nové Město na Moravě 2003.
- ČERNÝ, Karel, *Říkali mu Ivan-učitel... Žďár nad Sázavou* 1988.
- ČERVENÝ, Ondřej, *Osvobození Žďárska*, Brno 2014.
- DOLEŽAL, Jiří, *Jediná cesta*. Praha 1966.
- FIGES, Orlando, *Natašin tanec*, Praha–Plzeň 2004.
- FITZPATRICKOVÁ, Sheila, GEYER, Michael. *Za obzor totalitarismu*, Praha 2012.
- FRAJDL, Jiří. *Květnové povstání ve východních Čechách 1945*. Hradec Králové 1975.
- GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996.
- GEBHART, Jan, ŠIMOVČEK, Ján, *Partyzáni v Československu 1941 – 1945*. Praha 1984.
- GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Velké dějiny zemí Koruny české XV. a*. Praha 1997.
- GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Velké dějiny zemí Koruny české XV. b*. Praha 1997.
- GLANTZ, David, *Souboj Titánů. Jak Rudá armáda zastavila Hitlera*. Brno 2005.
- GRŇA, Josef, *Sedm roků na domácí frontě*, Brno 1968.
- HEGEL, Fridrich, Wilhelm, Georg, *Fenomenologie ducha*, PRAHA 1960.
- HEGENBART, Rudolf, *Cikháj ve druhé světové válce a problémy po jejím skončení, Žďár nad Sázavou* 2004.
- HETZER, Wolfgang, *A war on terror – The European Stance on a New Threat, Changing Laws and Human Rights Implications*, New York 2010.
- HRBEK, Jaroslav, SMETANA, Vít, *Draze zaplacená svoboda*, (Svazek 1), Praha 2009.
- HRBEK, Jaroslav, SMETANA, Vít, *Draze zaplacená svoboda*, (Svazek 2), Praha 2009.
- HROŠOVÁ, Marie, *Na každém kroku boj: historie I. československé partyzánské brigády Jana Žižky (srpen 1944 - květen 1945)*, Vsetín 2012.
- CHMELA, Miroslav, *Naplněný čas života*. Praha 1989.
- JELÍNEK, Zdeněk, Cyril Musil, *Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině*, Nové Město na Moravě 1992.

JELÍNEK, Zdeněk, *Leškovice. Z historie partyzánské brigády Mistra Jana Husa*. Havlíčkův Brod 1994.

JELÍNEK, Zdeněk, *Noční výsadek*, České Budějovice 1986.

JELÍNEK, Zdeněk, *Operace Silver A*, Praha 1984.

JELÍNEK, Zdeněk, *Partyzánské organizátorské desanty v českých zemích v letech 1944 – 1945*. Roztoky u Prahy 1984.

JELÍNEK, Zdeněk, *Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo*. Kolín 1988.

JURMAN, Hynek, *Žďársko*. Tišnov 1999.

JOŽÁK, Jiří a kol. *Za obnovu státu Čechů a Slováků 1938–1945*. Praha 1992.

KOŽNÁR, Zdeněk, *Oddíl Jana Koziny – první skupinový výsadek z SSSR*, kand. disertační práce, Praha : VHÚ, 1969.

KROUPA, Vlastislav, *Český antifašismus a odboj*, Praha 1988.

KROUPA, Vlastislav, MOULIS, Miloslav, KAMENEC, Ivan, *Fašistický režim v českých zemích a na Slovensku (1939–1945)*, Praha 1983.

KUBÍN, Milan a kol. *Partyzánská odysea a osud Věry Pilařové*. Brno 2014.

KURAL, Václav, *České národní povstání v květnu 1945*, Praha 2008.

KURAL, Václav, *Vlastenci proti okupaci, Ústřední vedení odboje domácího 1940-1943*, Praha 1997.

KVAŠ, Karel, *Partyzánské hnutí na Havlíčkobrodsku*, Havlíčkův Brod 1976.

KYNCL, Vojtěch, *Ležáky: obyčejná vesnice, SILVER A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*. Pelhřimov 2008.

MASTNÝ, Vojtěch, *Protektorát a osud českého odboje*. Praha 2003.

MEZELEV, Nikolaj, Alexejevič. *Šli po české zemi partyzáni*, Moskva 1979.

MUDROCH, Martin a kol. *Svratka Včera a dnes*. Svratka 1995.

MACKSEY, Kenneth, *Zapalte Evropu. Partyzáni v Evropě za 2. světové války*, Brno 2000.

MARX, Karl, ENGELS, Friedrich, *Manifest komunistické strany*, Spisy, svazek 4, Praha 1958.

MICHÁLEK, Petr st., MICHÁLEK, Petr ml., *Pravda o východní frontě (1941–1944)*, Praha 2010.

MŇAČKO, Ladislav, *Smrt si říká Engelchen*, PRAHA 1963.

NEBOJSA, Bořivoj, *Jak to bylo s partyzány*. Brno 1998.

OVERY, Richard: *Rusové ve válce 1941-1945*. Praha–Plzeň 2004.

PAUL, Gerhard, MALLMANN, Klaus – Michael, *GESTAPO za druhé světové války*, Praha 2010.

- PELIKÁN, Jan, *Dějiny Jugoslávie 1918 – 1991*, Praha 1994.
- POSPÍŠIL, Jaroslav, *Hyeny*, Zlín 1996.
- PRAŽÁK, Josef, NOVOTNÝ, František. *Latinsko-český slovník*, Praha 1980.
- ROBERTS, Geoffrey, *Stalinovy války (1939–1953)*, Praha 2008.
- SCHMITT, Carl, *Teorie partyzána*, Praha 2008.
- SLÁDEK, Oldřich, *Od „ochrany“ ke „konečnému řešení“: (nacistický teror v českých zemích 1939-1945)*. Praha 1983.
- SLÁDEK, Oldřich, *Přicházeli z nebe*, Praha 1993.
- SLÁDEK, Oldřich, *Ve znamení smrtihlava*. Praha 1997.
- SLÁDEK, Oldřich, *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938–1945*, Praha 1986.
- SNYDER, Timothy, *Krvavé země*, Praha 2013.
- STALIN, Vissarionovič, Josif, *O velké vlastenecké válce Sovětského svazu*, Praha 1954.
- ŠOLC, Jiří. *Osudná rozhodnutí (Kapitoly z historie československého odboje (1939 – 1945))*, PRAHA 2006.
- ŠOLC, Jiří, *Za frontou na Východě*, Praha 2003.
- QUITT, Zdeněk, KUCHARSKÝ, Pavel, *Česko-latinský slovník*, Praha 1992.
- TEICHMAN, Miroslav, *Zdvihnout pušku a jít bojovat*. Praha 1992.
- TULIS, Josef, *Obrana národa na Novoměstsku. Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině*. Nové město na Moravě 1995.
- ŽOPEK, František. *Lidé stateční a ti druzí*. Havlíčkův Brod 1961.
- TŮMA, Miroslav, *Útěk a návrat*, Hradec Králové 1986.
- VANČURA, Vladislav, *Vědomí souvislosti*, Praha 1958.
- VRABEC, Václav, *Zmařené naděje*. Praha 1992.
- WANNER, Jan, LITERA, Bohuslav, *Vnitřní fronta: sovětský stát a společnost 1941-1945*. Praha 2000.
- WELZER, Harald, NEITZEL, Sönke, VOJÁCI, *Protokoly o boji, zabíjení a umírání*, Praha 2014.
- ŽAMPACH, Vojtěch, *Partyzánské portréty*, Brno 1980.

Nepublikované práce

ČERNÝ, Vladimír, *PROTIPARTYZÁNSKÉ OPERACE NA MORAVĚ V LETECH 1944 – 1945*, Disertační práce, Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2006.

DOLEŽALOVÁ, Ivana, *Obraz partyzána v československé společnosti v letech 1945 – 1948*, Bakalářská práce, Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2013.

CHADIMOVÁ, Jana, *Konec druhé světové války v Poličce*, Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Karlovy univerzity, 2011.

KRATOCHVÍLOVÁ, Petra, *Nové Město na Moravě v letech 1938-1945*, Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2010.

KŘÍŽ, Aleš, *Úloha novoměstského obchodníka Eduarda Sošky v protinacistickém odboji*, Diplomová práce, Katedra historie Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2004.

MÁLKOVÁ, Žaneta, *Odbojová činnost v okrese Semily v letech 1939–1945*, Diplomová práce, Katedra historických věd Filozofické fakulty Univerzity Pardubice, 2009.

MAŠEK, Lukáš, *Druhý odboj na Svratecku*, Bakalářská práce, Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2010.

PLACHÝ, Martin, *Pardubická služebna gestapa jako součást nacistického perzekučního aparátu*, Bakalářská práce, Katedra historických věd Filozofické fakulty Univerzity Pardubice, 2012.

Články v periodikách

HRBEK, Jaroslav, *Proč trvala válka až do roku 1945. Problémy spojenecké strategie*. Dějiny a současnost, 2005/05.

KUDRNA, Jiří, *Tak přicházela svoboda*, *Herálecký zpravodaj*. IV/2005. Herálec 2005.

KUDRNA, Jiří, *Tak přicházela svoboda*, *Herálecký zpravodaj*. V/2005. Herálec 2005.

KURAL, Václav, *Obrana národa mezi 15. březnem a 1. zářím 1939*, *Historie a vojenství*, 1970/03.

MANNOVÁ, Elena, *Piruety v inscenování minulosti. Slovenské národní povstání v proměnách času*, *Dějiny a současnost*, 2008/08.

MIKULKA, Jiří, *Rád bych sloužil pro bezpečnost našeho státu dále...* sborník ABS, 2010/08, kap. 09 – Biografie Josefa Gemrota.

SMETANA, Vít, *Sféry vlivu: mýtus či realita? Jak se za války dělila Evropa*. Dějiny a současnost, 2005/05.

SMETANA, Vít, *Starosti s osvoboditeli. Vojáci Rudé armády v Československu po skončení druhé světové války*, Dějiny a současnost, 2005/05.

ŠOLC, Jiří, *Oddíl pro zvláštní úkoly při 1. čs. sboru v SSSR*, Historie a vojenství, 1997/04.

VAJSKEBR, Jan, ŠUSTROVÁ, Radka, *Německá bezpečnostní opatření v Protektorátu Čechy a Morava na začátku války*, in Paměť a dějiny, č. 3, 2009.

ŽÁČEK, Pavel, *Neúspěšná mise NKGB – Vysazení agenta Vitovského do Protektorátu Čechy a Morava v letech 1944 – 1945*, Paměť a dějiny, 2011/01.

Přílohy

Přehled výsadek ze Sovětského svazu ve zkoumaných regionech

Složení výsadku Kirov ¹⁵²	
Jméno	Funkce
V. I. Zedgenidze	velitel oddílu
I. A. Churtin	komisař oddílu
N. M. Antipov	náčelník štábu
Jozef Kurtiš	styk s obyvatelstvem
M. S. Trišin	Radista
A. A. Borisov	Radista
A. Iovová	záložní radistka
I. I. Kolcov	Rozvědčík
P. I. Davidov	Rozvědčík
V. V. Kolotov	Rozvědčík
A. M. Dubnikov	Destrukce
I. D. Soloduchin	Destrukce
A. E. Čirkovskij	Destrukce
I. A. Svirděnků	Destrukce
A. I. Grabová	Zdravotnice

Složení výsadku Mistr Jan Hus ¹⁵³	
Jméno	Funkce
Alexander V. Fomin	velitel oddílu
Ivan V. Perchun	náčelník štábu
Nikolaj I. Chimič	politický komisař
Miroslav Pich Tůma	náčelník zpravodajské služby
Lydija A. Smykova	Lékařka
Alexandr N. Čepurov	Radista
Marija N. Poljakovová	Radistka
Nikolaj V. Kolesnik	destrukční a diverzní činnost
Nikolaj A. Mezelev	destrukční a diverzní činnost
Nikolaj A. Šustov	destrukční a diverzní činnost
Vladimír N. Prigodič	destrukční a diverzní činnost
Ivan K. Knyš	destrukční a diverzní činnost

¹⁵²Organizátorský a diverzní partyzánský oddíl Kirov byl vysazen v oblasti Královehradecka namísto předpokládaného Čáslavska dne 26. března 1945. Tato skupina se vzápětí po seskoku začala přesouvat do oblasti Českomoravské vrchoviny, kde zůstali až do posledních dnů druhé světové války. Tento oddíl spolupracoval zejména s partyzány ze skupiny Vpřed – Orel a dopomáhal koordinovat květnové povstání. Ze soukromého archivu Jana Velíka, dokument vytvořený společně s historikem Zdeňkem Jelínkem, s. 13.

¹⁵³VÚA–VHA, 308-87-1 sbírka vzpomínek a pamětí – Partyzánský brigáda M. Jana Husa (autor Miroslav Pich), s. 40–43.

Složení partyzánské brigády Jan Kozina¹⁵⁴	
Jméno	Funkce
Vasil Kiš	velitel oddílu
Grigorij Arsentejovič Melnik	náčelník štábu
Jan Kopčák	politický komisař
V. Jastrenskij	zástupce náčelníka štábu
Nikolaj F. Murjakov	velitel bojové skupiny
Afanas M. Petrosjan	náčelník diverze
Dimitrij Mališev	náčelník průzkumu
Nikolaj Kosinov	Lékař
Alexandra N. Pančenkova	Radistka
Vladimir Šamajev	Radista
Věra Mordunovová	pomocnice štábu
Michal Turis	spojka velitele
Michal Galanda	člen bojové skupiny
Juraj Hušťák	člen bojové skupiny
Jan Palo	člen bojové skupiny
Josef Balaščík	člen bojové skupiny

Složení paradesanty Stas¹⁵⁵		
Jméno a hodnost	Krycí jméno	Funkce
četař Štefan Bandúr	Ján Závodský	velitel
četař Jan Velík	Jan Smetana	radista
rotný Emil Šimko	Ján Pálko	radista

Složení oddílu Vpřed¹⁵⁶		
Jméno	Krycí jméno	Funkce
Nikolaj Jemeljanovič Melničuk	Orel	velitel oddílu
Pavel Valerianovič Kuriata	Chockij	politický komisař
Vladimír Fjodorovič Jackjuk	Kremeňev	náčelník štábu
A. P. Bykov	Kostin	zástupce velitele
Tamara S. Rybakovová	Tamara Rogova	Radistka
A. S. Organisjan	Miša Kriss	Rozvědka
A. V. Kurjatov	Vdovičenko	průzkumník
M. J. Ignatěnko	Miša Varšavskij	průzkumník
P. O. Ionnikov	Osipov	průzkumník
P. P. Tycz	Ryszard	Radista
A. P. Chmel	Ivanov	Radista

¹⁵⁴ VÚA–VHA, 308-87-1, materiály skupiny Jan Kozina.

¹⁵⁵ VÚA–VHA, PJ 138b, Zprávy všech členů oddílu.

¹⁵⁶ VÚA–VHA, PJ 138B, Materiály oddílu Vpřed – Orel, složení skupiny.

Složení výsadku Jermak ¹⁵⁷	
Jméno	Funkce
Nikolaj Ivanovič Dmitrijev	velitel oddílu
Maxim Fedorovič Petrovskij	náčelník štábu
Leonid Jefremovič Železnjak	politický komisař
Zdislaw Nowacki	zástupce náčelníka štábu
Nataša Vasiljevna	radistka
Dina Mefodijevna Šapovalová	radistka
Naděžda Vasiljevna	lékařka
Konstantin R. Nikolskij	
Nikolaj Iljin	
Roman Vavilovič Chlud	
Gregorij Semjonovič Litviško	
Fedor A. Mitin	
Jakov Kirilovič Kolomijec	
Gregorij Mitrofanovič Žukov	
Andrej Jegorovič Fursenko	

Složení výsadku Dr. Miroslav Tyrš ¹⁵⁸	
Jméno	Funkce
Ján Hudec	velitel oddílu
Ivan Andrejevič Labunskij	náčelník štábu
Viktor Ruttkay	politický komisař
Rufina Nikolajevna	zdravotnice
Vladimír Zachupejko	radista
Matvej Andrejev	radista
Alexander Savljevič Korovin	
Viktor Alexejevič Osipov	
Michajl Šijanov	
Josef Kahala	
Štefan Kaňka	
Ignác Hazucha	
Ján Silný	
Daniel Dibdiak	
Ján Novák	

¹⁵⁷ Hlavním úkolem partyzánské skupiny Jermak, jehož vysazení proběhlo 30. září 1944, bylo organizovat partyzánský boj a partyzánské oddíly z řad uprchlých sovětských zajatců. Jeho operační oblasti se staly Dražanský vrchovina, Prostějovsko a také Českomoravská vrchovina. Právě k sovětskému výsadku Jermak se přidalo část mužů (především uprchlí sovětské zajatci) z partyzánského oddílu Černý – Čapajev.

¹⁵⁸ Oddíl Dr. Miroslav Tyrš byl vysazen na Pelhřimovsku dne 25. října 1944 ve dvou fázích. Jeho operačním prostorem se stalo především Bystřicko a Českomoravská vrchovina, stejně tak jako u Jermaku. Partyzánská skupiny Dr. Miroslav Tyrš do sebe absorbovala druhou část Serinkových partyzánů, a to především Čechy.

Přehled výsadků z Velké Británie ve zkoumaných regionech

Složení výsadku Calcium ¹⁵⁹	
Jméno	Hodnost
JUDr. Jaroslav Odstrčil	Poručík
Josef Gemrot	Rotmistr
František Široký	Rotmistr
Karel Niemczyk	Rotmistr

Složení výsadku Tungsten ¹⁶⁰	
Jméno	Hodnost
Rudolf Pernický	Kapitán
Leopold Musil	Rotmistr

Složení výsadku Platinum – Pewter ¹⁶¹	
Jméno	Hodnost
Jaromír Nechanský	Kapitán
Jaroslav Pešan	Rotmistr
Alois Vyhňák	Rotmistr
Jaroslav Klemeš	Četař

Složení výsadku Bauxite ¹⁶²	
Jméno	Hodnost
Pavel Hromek	Plukovník

¹⁵⁹ Výsadek skupiny proběhl v noci z 3. na 4. dubna 1944 nedaleko Rabštejnské Lhoty na Chrudimsku. Více v kapitole, která se věnuje místním odbojovým organizacím. AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty.

¹⁶⁰ Předpokládaným místem výsadku byla Vortová na Chrudimsku, skutečné vysazení tohoto oddílu ale proběhlo v Libenici (okres Kolín) dne 21. prosince 1944. Tato jednotka měla posílit londýnský odboj v českých zemích a jejím dílčím úkolem bylo také vyjasnit a vyřešit spory mezi členy desantu Calcium a Radou tří. Dále měla zajišťovat přijímání materiálů. Její hlavní základnou na Vysočině se stal, stejně tak jako u mnohých jiných, penzion Cyrila Musila ve Studnicích na Novoměstsku. AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty.

¹⁶¹ Skupina Platinum – Pewter měla být původně vysazena v Nasavrkách (okres Chrudim), skutečným místem shozu se ale stala malá obec Javorné ve stejném okrese. Výsadek proběhl 16. února 1945.

¹⁶² Jednočlenný výsadek Bauxite byl vysazen v noci z 22. na 23. března 1945 u obce Cyrilov na Velkomeziříčsku. Hlavním úkolem Pavla Hromky byla příprava na přijetí britské diplomatické mise v osvobozeném Československu. V závěru války se měl Hromek stát zástupcem londýnské exilové vlády v České národní radě. Jeho místo nakonec zaujal Jaromír Nechanský. Na místě výsadku Hromka čekali zástupci skupiny Tungsten a Platinum – Pewter, jimž přinesl nové radiostanice a krystaly. Hromek po seskoku rovněž navázal spolupráci s organizací Rada tří. AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty.